

Česká zemědělská univerzita v Praze
Institut vzdělávání a poradenství
Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Formativní vliv rodiny na osobnost žáka

Bakalářská práce

Autor: **Ing. Helena Duštírová**
Vedoucí práce: PhDr. Oudová Drahomíra, Ph.D.

2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

„Formativní vliv rodiny na osobnost žáka“

vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

(podpis autora)

V Benátkách nad Jizerou dne 11. 4. 2013

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí práce PhDr. Oudové Drahomíře, Ph.D. za její cenné rady, podnětné připomínky a trpělivost.

Také bych ráda poděkovala svému manželovi a dětem za jejich láskyplnou podporu.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce „Formativní vliv rodiny na osobnost žáka“ bylo analyzovat rozdíl formativního působení rodin věřících a nevěřících na hodnotový systém adolescentů.

Teoretická část práce shrnuje poznatky odborníků ohledně významu a struktury rodiny, výchovných stylů v rodině, socializaci jedince, charakteru, morálního vývoje, hodnotové orientaci jedince a významu spirituality pro život jedince.

Praktická část je zaměřena na ověření vztahu mezi působením rodiny a hodnotami adolescentů pomocí dotazníkového šetření. Autorka v praktické části práce zjistila, že většina věřících respondentů měla věřící rodiče, ve víře byli vychováváni od dětství. Hodnotová orientace žáků bez víry a věřících se lišila. Nejmarkantněji byl tento rozdíl vidět u hodnoty úcta k životu. Byl také potvrzen tolerantnější postoj žáků bez víry k návykovým látkám. Tolerantní vztah k návykovým látkám nejvíce vynikl u postoje ke kouření.

V závěru práce byl potvrzen pozitivní vliv spirituality na výběr morálních hodnot a postojů v životě mladého člověka.

Klíčová slova: rodina, výchovné styly, socializace jedince, charakter, morální vývoj, hodnotový systém jedince, spiritualita jedince

Abstract

Goal of my bachelor's work „The formative influence of the family on the personality of a student“ is to analyze formative influence of the religious and not religious families on value system of adolescents.

The theoretical part of my work summarize knowledge of experts in a research and a structure of families, an upbringing styles in families, a personal socialization, a character, an ethic development, a personal value orientation and a personal importance of spirituality for life of individual.

The practical part of my work is focussed on verification hypothesis of the author through the use of questionnaires for respondent in age between 15 – 19 years.

The author did find out during her study that most of the religious respondents had also religious parents and were raised from their childhood in their faith. The value system of these two groups was different. The biggest difference is visible with value of respect for life. The group of not religious students is also more tolerant to addictive drugs. Most evident is the tolerance for smoking.

In conclusion was acknowledging that a spiritual life has a positive influence in choice of values and attitudes in a life of a young people.

Key words: family, an upbringing styles in families, a personal socialization, a character, an ethic development, a personal value orientation and a personal spirituality.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 Vztah víry žáků a víry jejich rodičů

Tabulka č. 2 Vzory respondentů

Tabulka č. 3. Postoj respondentů k eutanazii

Tabulka č. 4. Postoj respondentů k interrupci

Tabulka č. 5. Postoj respondentů k alkoholu

Tabulka č. 6. Postoj respondentů k drogám

Tabulky č. 7. Postoj respondentů ke kouření

Tabulka č. 8. Nejméně a nejvíce bodované hodnoty u nevěřících respondentů

Tabulka č. 9. Nejméně a nejvíce bodované hodnoty u věřících respondentů

Tabulka č. 10. Hierarchie hodnot věřících a nevěřících respondentů

Graf č. 1. Vztah mezi vírou rodičů a žáků

Graf č. 2. Vzory věřících a nevěřících respondentů

Graf č. 3. Postoj věřících a nevěřících respondentů k interrupci

Graf č. 4. Postoj věřících a nevěřících respondentů k eutanazii

Graf č. 5. Postoj věřících a nevěřících respondentů ke kouření

Obsah

1. Úvod	10
2. Cíl a metodika práce	11
3. Teoretická část	12
3.1. Rodina	12
3.1.1. Význam rodiny	12
3.1.2. Funkce rodiny	12
3.1.3. Struktura rodiny	13
3.1.4. Ostatní formy rodinného soužití	15
3.1.5. Typy rodin.....	15
3.1.5.1. Funkční rodina.....	16
3.1.5.2. Rodiny problémové a dysfunkční.....	17
3.1.6. Výchova a výchovné styly v rodině.....	19
3.1.7. Role matky a otce v rodině	20
3.2. Socializace jedince	22
3.2.1. Socializace jako pojem	22
3.2.2. Primární socializace	23
3.2.3. Sekundární a terciární socializace.....	24
3.2.4. Sociální role	24
3.3. Charakter, morální vývoj a hodnotová orientace jedince.....	25
3.3.1. Charakter člověka	25
3.3.1.1. Silné stránky charakteru	27
3.3.1.2. Klasifikace silných stránek charakteru	28
3.3.2. Morální vývoj člověka	29

3.3.2.1.	Charakterové typy dle Pecka	30
3.3.2.2.	Teorie morálního vývoje	31
3.4.	Hodnotová orientace jedince	34
3.5.	Spiritualita člověka	35
4.	Praktická část	38
4.1.	Výzkumný problém	38
4.2.	Cíl výzkumu a formulované hypotézy	38
4.3.	Metodika	38
4.4.	Sběr dat a výzkumný soubor	39
4.5.	Analýza výsledků	41
4.5.1.	Vztah víry žáků a víry jejich rodičů	41
4.5.2.	Kdo je vzorem pro respondenty	41
4.5.3.	Postoj respondentů k eutanazii	42
4.5.4.	Postoj respondentů k interrupci	43
4.5.5.	Postoj respondentů k užívání alkoholu	44
4.5.6.	Postoj respondentů k užívání drog	45
4.5.7.	Postoj respondentů ke kouření	45
4.5.8.	Hodnotový systém respondentů	46
4.6.	Shrnutí výsledků	48
4.6.1.	Ověření první hypotézy	48
4.6.2.	Ověření druhé hypotézy	49
4.6.3.	Ověření třetí hypotézy	53
5.	Závěr	56
6.	Seznam použité literatury	57

1. Úvod

Téma „Formativní vliv rodiny na osobnost žáka“ mě velmi zaujalo na první pohled. Uvědomuji si, že v naší společnosti dochází k závažným posunům v hodnotové orientaci, nejen dětí a mládeže, od morálních hodnot k hodnotám materiálním. Tento trend si uvědomuje stále více rodičů, kterým leží na srdci štěstí jejich dětí. Tito rodiče se snaží tento posun aspoň u svých dětí zvrátit.

Mám ráda citát od Spencer W. Kimballa: „*Žádný jiný úspěch nenahradí neúspěch v našem domově.*“ V rukou rodičů je k jakým hodnotám budou své děti vést, jak příjemný domov svým dětem připraví a jak jim pomohou stát si za svým a odolat negativnímu tlaku vrstevníků a světa kolem nich. Učitelé, vedoucí kroužků atd. mohou rodičům v tomto směru pomáhat, ale nemohou je nahradit.

Práci jsem zaměřila na zkoumání rozdílu mezi hodnotovým žebříčkem mládeže věřící a ateistické. Jsem přesvědčena o tom, že víra v Boha (jakkoli si ho představujeme), dává našemu životu směr a smysl. Jsme národem odkazu Jana Husa, který byl pro svoji víru upálen, přesto paradoxně patříme k nejvíce ateistickému národu v Evropě. Víra v něco co nás přesahuje, by měla být součástí našich rodin a našeho dědictví. Tato víra sama o sobě pomáhá mladým lidem při hledání jejich identity v období dospívání, pomáhá jim odolat negativnímu tlaku vrstevníků a stát si za tím co je správné a co není v rozporu s jejich svědomím. Víra v něco co člověka přesahuje, pomáhá adolescentům najít a věnovat čas takovým hodnotám, které dají jejich životu ten správný směr a budou zdrojem jejich radosti.

2. Cíl a metodika práce

Cílem bakalářské práce je analyzovat rozdíl formativního působení rodin věřících a ateistických na hodnotový systém adolescentů.

Teoretickou část práce bude tvořit rešerše s hlavními pojmy rodina, výchova a výchovné styly, role matky a otce v rodině, socializace, charakter, morální vývoj, hodnotový systém jedince, spiritualita osobnosti.

Praktická část práce je zaměřena na transfer víry od rodičů směrem k adolescentům, předpokládá se, že většina věřících žáků bude mít věřící rodiče, že hodnotová orientace žáků věřících a žáků bez víry se bude lišit v hierarchii hodnot. Další zkoumaný problém je vztah věřících žáků a žáků bez víry k návykovým látkám.

Vlastní výzkum bude prováděn sběrem dat pomocí dotazníkového šetření mezi studenty středních škol. Data budou zpracována statistickými metodami počítačového programu Microsoft Excel. V závěru práce bude zhodnocen význam spirituality člověka pro výchovu charakteru.

3. Teoretická část

3.1. Rodina

3.1.1. Význam rodiny

Rodina složená z manželského páru a jejich přímých potomků je základní společenskou jednotkou známou ve všech lidských společnostech. (LANGMEIER, 2007).

Hlavní smysl rodiny je reprodukční. Rodina usnadňuje rodičům péči o děti a jejich výchovu. Kromě toho, že je rodina biologicky důležitá pro udržení lidstva, je také jednotkou společnosti. Reprodukce člověka jako organismus i jako bytost kulturní. Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Formuluje jeho osobní vývoj a postoj ke všem dalším skupinám. Rodina se snaží formovat dítě podle svého hodnotového schématu, podle vlastní tradice. (MATOUŠEK, 1993)

Rodina je psychologický podpůrný systém určený k podpoře svých členů v časech protivenství. V rodinách se děti učí, jak se stát nezávislými, jak vyjít ze své izolace a plně se integrovat s druhými lidmi a se svými partnery, jak dotvořit svoji osobnost a dosáhnout naplnění jako jedinec, jedinečný ve své vlastní identitě. (ORWIN, 1995)

Rodina je ekologicky vyvážené prostředí určené k růstu lidských bytostí. Vznikla k tomuto účelu. Byl to Boží záměr spojit muže a ženu, aby byla vytvořena první rodina. (SCHAEFFEROVÁ, 1995)

3.1.2. Funkce rodiny

Základní funkce rodiny dle LANGMEIERA (2007) jsou čtyři. Patří k nim reprodukční funkce, kdy rodina stále zůstává základní jednotkou plození nové generace. Hospodářská funkce, v každé rodině se musí hospodařit, vést domácnost, vyrábět. V současné průmyslové společnosti je tato funkce značně oslabena – rodina je převážně spotřební jednotkou, ale některé výrobní prvky

z rodiny ani dnes nemizí. Emocionální funkce, při které rodina poskytuje emoční uspokojení všem svým členům v dobrých podmínkách rovnoměrně, ne na úkor ostatních. Socializační funkce, rodina uvádí dítě rozhodujícím způsobem do lidské společnosti, učí je základním způsobům společenského chování a předává mu základní kulturní statky společenství.

ORWIN(1995) shrnul funkci rodina a zdůraznil následující faktory. Rodina se má starat o tělesné potřeby svých členů, má zabezpečovat dostatek jídla, střechu nad hlavou. Péče o zdraví a bezpečnost mají pro fungování rodiny obrovský význam a není snadné toho dosáhnout.

Má vést děti k samostatnosti, povinností rodiny je vést děti k samostatnosti, nezávislosti a individualitě. Děti by měly být schopné opustit rodičovské hnízdo a postavit se na vlastní nohy. Zároveň s tím musí rodiče rozvíjet schopnost dětí žít v blízkém vztahu s druhým člověkem. Toto hledání opravdové intimity začíná v rodině, avšak dosahuje svého naplnění až po adolescenci.

Pečovat o osobnostní rozvoj rodičů, tento důležitý úkol rodiny je velmi často opomíjen. Úspěšné partnerství vede k efektivnímu rodičovství. Manželství znamená počátek nového vztahu pro dva dospělé lidi a další příležitost k růstu. Pokud manželství podporuje růst obou partnerů, vzkvétá. A pokud vzkvétá, partneři jsou lépe připraveni na rodičovství. Rodičovství by mělo obohatit vztah s partnerem, ne ho nahradit. Šťastní manželé budou i lepšími rodiči.

3.1.3. Struktura rodiny

Nukleární rodina se skládá ze stabilní manželské dvojice a jejich biologických dětí. (GJURIČOVÁ, 2009) Společnost stále jednoznačně preferuje instituci manželství, přiklání se k tradičnímu pojetí společenské úlohy rodiny a shoduje se s názorem, že úplná rodina je pro zdravý vývoj dítěte nenahraditelná. (LANGMEIER, 2007) Lidská rodina jako sociální instituce musí obsahovat i jistý prvek trvalosti. Platí to i v situaci relativního blahobytu a záchytných sítí sociálního státu, protože tyto zdroje špatně pokrývají právě tvorbu sociální způsobilosti. (MOŽNÝ, 1999)

V západoevropských státech v posledních čtyřiceti letech klesá sňatečnost, klesá porodnost, zvyšuje se věk, v němž lidé vstupují do prvního manželství, stoupá počet rodin, v nichž o dítě pečuje jen jeden rodič, velikost rodiny se statisticky zmenšuje, vzrůstá počet domácností tvořených jen jedním člověkem, roste počet lidí, kteří spolu mají dítě bez oficiálního sňatku, stoupá počet lidí, již spolu žijí aniž mají děti, trvale stoupá i počet rozvodů, klesá i počet lidí, kteří se po rozvodu znovu žení a vdávají. (MATOUŠEK, 2003)

Tradiční pojítka rodiny ztrácejí na významu. Generace si stále méně předávají dědičné tituly a privilegia, pole, louky, domy a rodinné podniky, jako tomu bylo v době agrární a industriální. Nejcennějším vkladem rodičů do nové generace se stává vzdělání. (MATOUŠEK, 2003)

Nikoho asi nepřekvapí, že většina prognóz dnes vyslovovaných vyznívá pro rodinu nepříznivě. Nejčastěji se v nich vyskytují dvě vize. První předpokládá slábnoucí rodinná pouta. Podle ní spolu manželé budou jen krátce, budou zcela rovnoprávní, budou si udržovat osobní zájmové sféry, jež nebudou sdílet s nikým z rodiny. Lidé se budou víc a víc orientovat na svůj osobní blahobyt a sféra rodinných vztahů pro ně bude podružná. Stát bude přebírat víc a víc funkcí, které mívala tradiční rodina. Druhý typ vizí počítá s klesajícím významem mužské role v rodině.

Optimistický pohled na budoucnost rodiny plyne z přesvědčení, že hodnotná lidská osobnost potřebuje komunikaci a sdílení, potřebuje stálý okruh nejbližších lidí, potřebuje domov. Lidská potřeba překročit sebe sama nalézá svůj prvotní, základní výraz v přání mít děti a v pečování o ně. Pochybuji, že by někdy lidé dobrovolně přenechali tuto sféru státu či jiné instituci. Předpokládám, že si budou přát, aby moderní stát podporoval jejich rodiny, ne aby je suploval, a aby podporoval všechny rozmanité formy rodinného soužití, které budoucnost s jistotou přinese. (MATOUŠEK, 1993)

3.1.4. Ostatní formy rodinného soužití

Vedle úplné rodiny, je nejčastější rodinnou formou domácnost ženy a dětí po rozvodu manželství, otec udržuje různý rozsah kontaktů s dětmi, rodiny se střídavou péčí o děti a se společnou péčí o děti. Dále hovoříme o rodinách nesezdaných, rozšířených, třígeneračních, ale také o rodinách nebiologických, tedy sociálně utvořených, vzniklých adopcí či pěstounským vztahem, diskutuje se o rodinách s homosexuálními či lesbickými rodiči, o bezdětných rodinách. Nové zkušenosti se střídavou výchovou dětí – po rozvodu rodičů žijí děti střídavě v domácnosti otce a matky – vedou k používání pojmu binukleární rodina. (GJURIČOVÁ, 2009)

Model nové rozšířené rodiny je modelem se složitou sítí otevřených vztahů. Podoba většiny nově vzniklých vztahů – nových partnerů a dětí, dětí každého z partnerů navzájem, eventuálně partnerových rodičů a dětí není dána legálními závazky ani kulturními zvyklostmi. Rozšíření rodiny si tedy klade nárok nejen připojením nových členů, ale také na transformaci všech existujících vztahů. (GJURIČOVÁ, 2009)

3.1.5. Typy rodin

GILLERNOVÁ (2011) definuje čtyři typy rodin. Prvním typem je funkční rodina, ve které je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Druhým typem je problémová rodina, je to rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případně jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. Třetím typem je dysfunkční rodina, je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již není rodina schopna zvládnout sama. Posledním typem je rodina afunkční, v této rodině jsou poruchy tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí. Jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny.

3.1.5.1. *Funkční rodina*

Společnost by měla viditelně oceňovat, když to v rodině klapne. Měla by si daleko víc než dosud vážit funkčních rodin a rodin s dětmi, vždyť ty jsou perspektivně zdrojem blaha celé společnosti. V dnešní složité společnosti je z hlediska dítěte důležité, aby mělo po daleko delší dobu stálé rodinné stabilní prostředí a pevné bezpečné vztahy, nejlépe až do dospělosti. Řešením pro soudržnost rodiny by měla být láska manželská, společná zodpovědnost manželů za vývoj dětí a láska a věrnost k nim. My jsme se však s neobyčejným rozmachem materiálních svobod dostali do kolize s etikou lásky. V době individualizmu a konzumní společnosti není láska schopna čelit přednostem hmotného prospěchářství. (PREKOPOVÁ, 2012)

Rodiny se organizují různými způsoby, vždy tu však alespoň částečně hraje roli zkušenost rodičů z jejich vlastních rodin. Komunikace ve zdravých rodinách je jasná a spontánní. Členové rodiny se k sobě chovají zodpovědně a hlásí se k odpovědnosti za své názory a za své činy. Svoje pocity vyjadřují zcela otevřeně a empatie je u nich samozřejmá. Role v rodině nejsou dogma a odlišnosti se tolerují. Takové rodiny vládnu širokým rejstříkem způsobů, jimiž zvládají nové situace, změny i stres. Rodiče pevně drží rukou společnou otěže rodiny, nechovají se však autoritativně, ale naslouchají názorům a pocitům svých dospívajících dětí a kde to jen trochu jde, řeší věci domluvou. (ORWIN, 1995)

Zdravé rodiny dobře zvládají změny, mají neobvykle pozitivní postoj k životu a k jiným lidem. Všeobecně vyvolávají dojem, že život je pro ně radostí, že radost si jednotliví členové vzájemně mezi sebou předávají už svou přítomností. Tyto rodiny jsou ale přátelské i navenek, vůči lidem ve svém okolí. K nejzajímavějším závěrům z výzkumu o zdravých rodinách patří, že vyznávají nějaký transcendentní systém hodnot, něco co je přesahuje, toto přispívá k jejich pozoruhodné psychické stabilitě a odolnosti. (SKYNNER, 1999)

SKYNNER (2000) uvádí zajímavou myšlenku, že lidé žijící v podmínkách mimořádné chudoby mají oproti ostatnímu obyvatelstvu nesrovnatelně nižší šanci vytvořit duševně zdravou rodinu. Toto téma doplňuje svými poznatky

LANGMEIER (2007), říká že, tíživá ekonomická situace mnohdy ústí v pocity bezmoci a rezignace rodičů na vlastní výchovnou roli – ignorují dítě, nevěnují mu pozornost, neuplatňují potřebnou kontrolu.

ORWIN (1995) analyzoval chování a konání funkční rodiny a došel k těmto závěrům:

Vedoucí úlohu v těchto rodinách hrají rodiče a své role mají rozdělené. V některých oblastech rodinného života hraje prim matka, v jiných otec. Role obou rodičů jsou konzistentní, jasně definované a oběma partnery odsouhlasené.

Autorita tu je, autoritativní chování však nikoli. Děti chápou, že rodinu řídí rodiče, kteří za ni také nesou zodpovědnost.

I když v těchto rodinách platí určitě přesně vymezená pravidla, „individualita“ je nejen tolerována, ale i podporována.

Všichni členové smějí vyjadřovat své názory a postoje, musí však být vždy jasně formulované. Také svoje pocity mohou vyjadřovat a ostatní na ně vždy reagují, přičemž každý člen přijímá za svoje názory a pocity plnou zodpovědnost.

Platí, že každý bude mluvit pouze za sebe a nedovolí si mluvit za druhé.

Členové rodiny se navzájem respektují.

Tyto rodiny vytvořily zdravé prostředí, v němž muž a žena mohou být více než jen otec a matka. Neboť ve skutečně efektivních rodinách rostou nejen děti, ale i rodiče.

3.1.5.2. Rodiny problémové a dysfunkční

Jednotlivé rodiny neplní své funkce ve všech aspektech stejně dobře. Pokud rodina některé své funkce plní jen nedokonale nebo zcela nedostatečně, mluví se o rodině problémové nebo dysfunkční. Vedle úplných rodin, které neplní dobře své poslání, jsou i rodiny neúplné, ať už vznikly z těhotenství svobodné ženy, úmrtím jednoho z manželů nebo – nejčastěji – rozvodem. Rozvodem zaniká ve většině současných průmyslově rozvinutých společnostech velký počet bezdětných manželství, ale i velký počet rodin s dětmi. V celé České republice

přesáhl v roce 2001 index rozvodovosti (počet rozvodů na 100 sňatků v daném roce) 60 procentních bodů. (LANGMEIER, 2006)

Podle Národní zprávy o rodině se Česká republika řadí úrovní rozvodovosti mezi státy s nejvyšším podílem manželství zanikajících rozvodem. (GILLERNOVÁ, 2011)

Děti vychovávané jen jedním z rodičů (ve všech zemích jsou to ve zduřující většině matky) mají podle mezinárodních srovnávacích studií, jež jsou dnes k dispozici, o něco horší výsledky ve škole, víc zdravotních a psychických problémů a také více střetů se zákonem než děti ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči. Přítomnost otce v rodině soudobý výzkum jasně ukazuje jako faktor, který brání delikvenci syna. Chlapci žijící ve společné domácnosti s vlastním otcem mají významně menší sklon přestupovat meze zákona než chlapci žijící bez otce či s nevlastním otcem. (MATOUŠEK, 2003)

LANGMEIER (2006) ve své knize zmiňuje zajímavé výsledky empirického šetření konaného u nás na 800 neúplných rodinách a na srovnávacím vzorku úplných rodin. Tyto výsledky ukázaly, že některé neúplné rodiny své funkce (zejména funkci emocionální a socializační) plní dobře, ba lépe než některé rodiny úplné. Přece však je patrné, že jejich situace je obtížnější, že nadprůměrné dobré plnění základních úkolů zvládá neúplná rodina jen zřídka a že selhává častěji. U všech dětí z neúplných rodin bylo více neurotických rysů nebo výchovných obtíží, častěji se také vyskytovaly problémy se školním prospěchem a se zařazováním do dětské skupiny.

SKYNNER (2000) k tomuto tématu uvádí, že ideální je stav, kdy v čele rodiny stojí dva zdraví a šťastní rodiče, kterým to spolu vychází a kteří mají shodné názory na výchovu dětí. Ale realita bývá mnohdy tomuto ideálu na hony vzdálená. Existují jasné důkazy o tom, že děti mnohdy strádají více, když jsou nuceny žít se dvěma nešťastnými, neustále spolu válčícími rodiči, kteří od sebe neodešli „kvůli dětem“, než kdyby zůstaly s tím z rodičů, který by se raději rozvedl. Podmínkou je, aby i po rozvodu šlo oběma bývalým partnerům především o blaho dětí. Je třeba, aby dobře spolupracovali a nepřekáželi si v kontaktech s dětmi.

3.1.6. Výchova a výchovné styly v rodině

Výchova jako humanizace člověka je výchovou individualit. Neznamená to však výchovu individualistů a sobců, kteří nevnímají potřeby jiných lidí, společnosti i přírody. Jde o výchovu, která pomáhá vrátit člověku jeho lidství a humanistický přístup k okolí tím, že respektuje jeho vlastní svobodu a právo na osobitý růst a vývoj. Měli bychom si uvědomit, že člověka nevychovává systém, ale lidé a jejich kvality a osudy. (ČABALOVÁ, 2012)

LANGMEIER (2011) se také k výchově vyjadřuje, dle něj je záměrná, cílevědomá a promyšleně řízená výchova nutná k tomu, aby si dítě osvojilo určité vědomosti, dovednosti, návyky a mravní hodnoty přiměřené ke svému věku. Dítě však získává tyto vědomosti a postoje i z dalších, vědomě neřízených činností ostatních lidí v rodině i mimo ni. Zejména způsob soužití všech členů rodiny ovlivňuje dalekosáhle osobnostní vývoj dítěte. SEVERE (2000) charakterizuje výchovu jednoduše a stručně. Dle něj je dobrá výchova výukou v rozhodování.

Mít rád své dítě znamená vychovávat ho, naučit ho, aby umělo mít radost z práce a mělo rádo ty, kteří ho obklopují. (ANTIER, 2004)

Styly výchovy se zabývá GILLERNOVÁ (2011), dle ní způsob či styl výchovy v rodině označuje celkové výchovné působení na dítě, vyjadřuje klíčové momenty vzájemné interakce a komunikace dospělých s dětmi. Styly rodičovské výchovy slouží jako koncept porozumění edukačnímu působení rodičů na děti v rodinném prostředí.

Podle vztahů vychovatele a vychovávaného můžeme dle ČABALOVÉ (2012) rozlišit tyto styly výchovy: Autoritativní, který je charakterizován plným podřízením se vychovávaného požadavkům a normám vychovatele. Chybí pochybnost o pravdě vychovatele nebo je pravda velmi tvrdě potlačována. Dle ČAPKA (2010) tento styl výchovy může vést k tomu, že děti získají jen nízké sebevědomí, v životě se vždycky podřizují autoritám a mají potřebu se jim zavděčit nebo se děti proti rodičům vzbouří a do budoucna budou s každou autoritou bojovat.

Liberální, v němž převažuje aktivita vychovávaného. Je podceněn či zcela chybí cíl, je výrazně potlačena role vychovatele. Dítě je středem veškerého dění. ČAPEK (2010) zmiňuje, že v důsledku této výchovy se u dítěte může vyvinout očekávání, že se mu vždy všichni přizpůsobí. Získá tak nezdravé sebevědomí a druzí se na něj nemohou spolehnout. Takové dítě nedokáže spolupracovat a jeho sobectví mu v životě brání v navazování dlouhodobých vztahů. Třetí styl je demokratický, kde vychovatel i vychovávaný jsou spolupracujícími subjekty ve výchově. Jsou vzájemně respektovány jejich potřeby a individuální zvláštnosti. Ve výchově dochází k hledání a nalézání vlastní identity a vztahu k druhým. ČAPEK (2010) píše, že pokud v rodině existuje respektující komunikace, dítě se naučí spolupracovat, vážit si samo sebe a brát v potaz druhé a jejich názory.

GILLERNOVÁ (2011) charakterizuje rodičovské styly dle množství a druhu požadavků kladených rodiči na dítě a vnímavosti a citlivosti rodičů vůči dětem takto:

Autoritářský styl je charakterizován působením náročných, kontrolujících a zároveň odmítajících rodičů, kteří příliš nerespektují potřeby a přání dítěte, mají tendenci využívat „silové“ výchovné prostředky. Autoritativně vzájemný styl vyjadřuje rovněž působení rodičů náročných a kontrolujících, ale zároveň laskavých, akceptujících přání a potřeby dítěte, podporují diskusi, pracují se společně vytvořenými pravidly, na jejichž dodržování trvají. Zanedbávající styl – je charakteristický lhostejností rodičů k dítěti, rodiče nekladou na dítě žádné nároky, neprojevují o něj a jeho rozvoj dostatečný zájem, někdy jsou k dítěti citově chladní či jej dokonce odmítají. Shovívavý styl se vyznačuje přijímáním dítěte, emoční podporou a porozuměním, ale také tím, že dítěti jsou předkládány jen malé či žádné požadavky, a tím nepřilíš jasně vymezené hranice.

3.1.7. Role matky a otce v rodině

V poslední době je věnována zcela specifická pozornost odborníků otázkám raného vývoje a především vazbě dítěte s primární pečující osobou, nejčastěji matkou. Tato problematika bývá označován termínem attachment. Lze říci, že se stále více potvrzuje předpoklad, že i velmi rané fáze vývoje dítěte mají zásadní

význam pro jeho další psychický vývoj. Kvalita pouta mezi matkou a dítětem v průběhu prvních dvou až tří let se ukazuje jako zásadní i pro oblast kognitivního vývoje, různých oblastí psychosomatických projevů, formování pohlavní identity. (GILLERNOVÁ, 2011)

PREKOPOVÁ (2012) nazývá vznik tohoto pouta mezi matkou a dítětem bezpečným přilnutím.

Dle VÁGNEROVÉ (2000) potřeba jistoty a bezpečí má pro počáteční rozvoj dítěte klíčový význam. Charakter jejího uspokojování závisí na vztahu matky a dítěte. Matka, která svým chováním neumí uspokojovat potřeby dítěte a nedokáže vytvořit rovnováhu na úrovni somatické i psychické (situace, kdy jsou individuálně přijatelně uspokojovány jak potřeby dítěte, tak i potřeby jeho matky), posiluje tak riziko vzniku určitých potíží ve vývoji a odchylek v budoucí struktuře osobnosti dítěte.

Rolí otců ve výchově se zabývá JANOŠOVÁ (2008) uvádí, že otcové jsou pro své syny obvykle nejbližším vzorem mužského chování vůči ženám. Způsob jednání, míra respektu a citové otevřenosti, který otec projevuje matce, je pro chlapce základním modelem partnerského vztahu. V dospělosti bude z velké části ovlivňovat jeho vztahy k ženám a partnerkám, již v dětství se však odráží také ve vztahu k matce. Pokud jsou projevy náklonnosti vůči matce pro otce něčím, co podle jeho představ snižuje jeho mužnost, dochází často k tomu, že i syn se postupně k matce začne chovat stejně odtažitě.

Dcery se identifikují především se svými matkami, v otázce budoucího ženského sebevědomí, spokojeností s ženskou rolí a v sexuální oblasti však patrně hraje v dětství větší roli postava otce. Prožitek vlastní ženskosti se u dcer primárně vytváří na základě postoje otce vůči ženám, ale také na základě jeho vztahu k dceři. (JANOŠOVÁ, 2008)

Otci není dána ve vztahu k malému dítěti žádná specifická role ani biologicky, ani sociálně. Pokud se dítětem zabývá a věnuje mu dostatek času, vytváří se mezi nimi obdobná vazba jako v případě matky. Vztah s otcem se může na druhé straně stát alternativním zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem

stimulace. Může korigovat nepříznivé zkušenosti a kompenzovat neuspokojivý vztah s matkou. (VÁGNEROVÁ, 2000)

K roli otců v rodině se ve své knize vyjadřuje také PREKOPOVÁ (2012), dle ní první a nejdůležitější funkcí otce je chránit a zabezpečit matku, aby mohla v klidu pečovat o dítě. Zaštiťuje je a chrání, dává jim jistotu. A bývá zpravidla sekundární vztahovou osobou. Zatímco si dítě vytváří bezpečné přilnutí k mamince, periferně si vytváří vztah i k otci.

Nejmocnější instinkt novorozeného mláděte je hledání ochrany u nejbližšího dospělého. Mládě začíná zkoumat svět z pevného bodu, jímž je pro něj náruč matky, do níž se, kdykoli to potřebuje, zase vrací. Matka svým chováním hned od porodu zrcadlí chování dítěte a také ono zrcadlí matčino chování. Dobře fungující rodina později synchronizuje aktivitu svých členů způsobem, jenž bývá přirovnáván ke hře orchestru bez dirigenta. Pokud rodič nedokáže (a to opakovaně) přiměřeně reagovat na dětskou potřebu bezpečí, dítě si o něm vytváří představu, kterou pak může zobecnit i na jiné lidi. Dítě si nevytvoří základní důvěru k dospělému, svou neuspokojenou potřebu vazby pak buď zdůrazňuje zesilováním emočních projevů – ambivalentní vazba, nebo jí naopak potlačuje a stylizuje se do úlohy nezávislého jedince – vyhýbavá vazba. U jiných dětí se vyvine chaotická reakce na rodiče, v níž jsou patrné střídající se projevy potřeby blízkosti rodiče i jeho odmítání – dezorganizovaná vazba. (MATOUŠEK, 2003)

3.2. Socializace jedince

3.2.1. Socializace jako pojem

Proces osvojování si způsobů chování a seznamování se s kulturním prostředím, osvojení si společenských norem, plné přizpůsobení se společenskému životu se nazývá socializace. Lidský jedinec přichází na svět jen jako potenciální člověk. Člověkem se stává v procesu socializace, jehož výsledkem je získání specificky lidských způsobů psychického reagování,

vnímání, myšlení, cítění a konání, tedy osvojení si vlastností, které mu umožňují život ve společnosti. (VÝROST, 2008)

Socializovaný jedinec by měl ovládat své pocity a pudy, mít vyvinuté svědomí, zvládat role týkající se rodiny, rodičovství, partnerství a povolání a rozlišovat, co je v životě důležité. (JANDOUREK, 2008)

3.2.2. Primární socializace

Primární socializace se odehrává v rodině v době dětství a dospívání. Dítě se učí zvládat biologické impulsy svého těla. Je to doba, kdy je učení do značné míry emoční záležitostí. (JANDOUREK, 2008)

Dle LANGMEIERA (2007) rodina uvádí dítě do společenství lidí, skrze tři socializační vývojové aspekty. Prvním je vývoj sociální reaktivity, je to vývoj bohatě diferencovaných emočních vztahů k lidem v bližším i vzdálenějším společenském okolí. Druhým je vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací, jde především o vývoj norem, které si jedinec postupně vytváří na základě příkazů a zákazů udělovaných dospělými a které pak přijímá za své. Ty pak jeho individuální chování usměrňují do mezí určených společností. Vývoj vnitřních sociálních kontrol – neboli svědomí - je závislý na řadě podmínek, především na vztahu dítěte k rodičům. Posledním je osvojení sociálních rolí, toto zahrnuje osvojení vzorců chování a postojů, které jsou od jedince očekávány ostatními členy společnosti, a to vzhledem k jeho věku, pohlaví, společenskému postavení. Jde o celek navzájem souvisejících, smysluplných činností určených postavením ve skupině.

U dětí je pro socializaci významný i vliv sourozenců, kteří působí jako alternativní zdroj sociální stimulace. Dítě s nimi tráví někdy více času než s dospělými a oni mu poskytují jiné zkušenosti. (VÁGNEROVÁ, 2000)

Výchozím krokem k rozpadu rodičovského monopolu na socializaci dítěte je jeho první svěření do péče jeslí či mateřské školky. Základním sociologickým tématem zůstává vztah, vzájemné ovlivnění či vzájemná paralyzace socializačního působení rodiny a institucí širší společnosti. Výsledky výzkumů

ukazují, že čím slabší rodina (neúplná, s „mizejícím otcem“, s deficitem v kulturním a ekonomickém kapitálu), tím povrchněji socializuje a tím snadněji ztrácí vliv. Na její místo vstupují nejdříve media a pak vrstevnická skupina, jež se v pubertě stává pro adolescenta zástupnou rodinou. (MOŽNÝ, 1999)

3.2.3. Sekundární a terciární socializace

Sekundární socializace se odehrává v menších sociálních skupinách. Týká se především období dospívání. Dospívající si má osvojit společenské hodnoty a vlastní sebepojetí – ‚self-image‘. (JANDOUREK, 2008)

Dle VÁGNEROVÉ (2000) doba na rozhraní adolescence a mladé dospělosti se dost často vyznačuje určitou sociální bezprizorností a omezením trvalejších sociálních vazeb, mnozí mladí lidé mění zaměstnání, bydliště i partnery. Na základě působení mnoha různých faktorů dochází postupně ke stabilizaci a k přijetí trvalejší varianty obvyklých rolí. Dochází k celkové socializační proměně a k vyhranění určitého životního stylu, vyplývajícího ze zafixovaných hodnot a postojů mladého dospělého.

Terciární socializace pak zabere zbytek života a znamená to dostat novým požadavkům ve změněné životní situaci. Socializace znamená nakonec také nejen přípravu na budoucí život a jeho nejistoty, ale také na jedinou jistotu, kterou je lidská smrt. Jak se mění doba a jak jedinec stárne, musí stále znovu hodnotit, zda nemá některé své dosud zastávané hodnoty ještě jednou promyslet. (JANDOUREK, 2008)

3.2.4. Sociální role

Pro porozumění životu je velmi důležitý pojem role. Ve svém společenském životě na sebe bereme úlohy, které nám předepisují, jak se máme chovat k druhým lidem. Hrajeme svoje role a druzí hrají zase své. Role, které hrajeme jako součást každodenního společenského života, se postupně interiorizují a nakonec se stávají součástí vlastního já - součástí osobnosti. (HAYESOVÁ, 1998)

Dle LANGMEIERA (2007) se sociální rolí rozumí chování odpovídající určité pozici ve společnosti. KULKA (2008) se zamýšlí nad sociální rolí ještě z jiného pohledu. Dle něj každý člověk má ve společnosti určité místo. Toto umístění jedince v systému společenských vztahů se nazývá sociální pozice. S každou pozicí je spjat určitý sociální status a sociální role. Sociální status je ohodnocením sociální pozice danou mírou osobní moci a společenskou atraktivností. Sociální role je standardem chování, který je očekáván od jedince v určitém společenském postavení.

3.3.Charakter, morální vývoj a hodnotová orientace jedince

3.3.1. Charakter člověka

Termín charakter je odvozen z řeckého slova, které znamená vrývat nebo vryp, tedy něco výrazně vytvořeného, čím je jedinec poznamenán, čím je nápadný. V tomto smyslu charakter znamená povahu tj. něco trvaleji osobitého. Charakter je vytvářen zkušeností, je především produktem výchovy. Utváření charakteru je determinováno fungováním postojů, tj. hodnotících vztahů a ty jsou primárně formovány výchovou a sekundárně dalšími zkušenostmi jedince. (NAKONEČNÝ, 1997)

Charakter člověka je soustava jeho vztahů k osobním i společensky uznávaným hodnotám, jež se projevují v jeho jednání. Je podkladem osobního sebepojetí i postojů k druhým lidem, společnosti a životu vůbec. (PAVLOVSKÝ, 2012)

BLATNÝ (2010) zmiňuje strukturální model pro výklad osobnosti jako celku. Tento model zahrnuje dva pojmy: temperament – dědičné, vývojově stabilní a emočně založené rysy osobnosti, charakter – což je vědomá reflexe sebe a soudy o vlastní osobě a s nimi spojené intencionální (volní) chování. Rozlišuje tři charakterové rysy. Jsou jimi sebeřízení, což je vlastní představa o sobě a s ním spojené seberegulační mechanismy označované jako sebepojetí. Kooperativnost,

je chápána jako pojetí vztahů s druhými lidmi a sebepřesažení, které zahrnuje představu o vlastní účasti ve světě jako celku.

LOJDA (2011) ve své knize uvádí, že charakter člověka vytváří soubor relativně stálých vlastností. Charakter člověka je utvářen prostředím – tedy jeho výchovou a sebevýchovou – a vyjadřuje jaký vztah má jedinec k objektivní realitě. Charakter můžeme hodnotit podle vztahu člověka k jiným lidem, jeho vztahu k obecně uznávaným hodnotám a také vůči němu samému. U charakteru můžeme rozlišit jednak morální a jednak volní vlastnosti. Volní vlastnosti závisí na vůli jednotlivce, napomáhají k překonávání překážek a usnadňují plnění cílů. Mezi volní vlastnosti počítáme sebekontrolu, svědomitost, odpovědnost, vytrvalost, tedy takové vlastnosti, které získáváme výchovou. Morální vlastnosti si můžeme představit jako svědomí. Vyjadřují mravní kodex každého jednotlivce a jeho názor na svět. Popisujeme je jako postoje a vyjadřují hodnotovou orientaci jednotlivce.

NAKONEČNÝ (1997) v souvislosti s charakterem zmiňuje pojem prosociální chování. Je to chování, v němž se uplatňují nadosobní cíle – uspokojování potřeb jiných lidí, ať už jedinců nebo skupin. Příkladem je pečování o druhou osobu, které není motivováno ziskem, není prostředkem obživy, jde nad povinnosti, které pečující má. Tento etický aspekt lidského charakteru je spojen se schopností přinášet oběť, zřít se vlastního blaha či dobra ve prospěch dobra jiné osoby.

CAKIRPALOGLU (2012) zmiňuje Frommovo pojetí charakteru, který zavedl dělení charakteru na produktivní a neproduktivní typ. Člověk produktivního charakteru je autentický k dvěma základním potřebám: lásce a tvořivosti. Obě základní potřeby jsou vysoce společenské, vždy směřují k lidem a jejich naplnění předpokládá kontakt člověka s jiným člověkem či se skupinou lidí. Lásky a tvořivosti jsou základem lidské přirozenosti a otevírají člověka jeho vlastnímu nitru a vnějšímu světu. Naplnění těchto základních potřeb je podmínkou vývoje morální autonomie a skutečných hodnot jedince. U neproduktivního charakteru může být vývoj produktivní orientace osobnosti z různých důvodů zastaven či deformován. Zásah do všestranného vývoje

autentických dispozic člověka vyvolává osamělost, nejistotu, bezmocnost a nespokojenost. Tyto ohrožující psychické stavy dále postihují morálku, hodnoty a schopnost autentického kontaktu jedince s vlastní osobou a jinými lidmi. Konečným důsledkem nepříznivého vývoje osobnosti představuje odcizení člověka a formování některé z neproduktivních charakterových orientací. Neproduktivní charakter se může objevit v podobě vykořisťovatelské, receptivní, shromažďovací, tržní a nekrofilní orientace. Jedná se o odlišné orientace člověka, jejichž společným jmenovatelem je obecná odcizenost osobnosti. Odcizený člověk není schopen lidského vztahu. Autentický kontakt nahrazuje falešnou komunikací a pseudovztahy.

Povaha obou charakterových vzorců je založena na dvou základních procesech. Jedním je socializace, jejímž prostřednictvím si člověk vytváří vztah k druhým a k sobě a je ochoten poskytovat jim péči. Druhým je asimilace, již si člověk získává či přisvojuje žádoucí předměty. Je zřejmé, že socializace těsně souvisí s rysy produkivního charakteru, zatímco asimilace podporuje rozvoj neproduktivního charakterového zaměření. (DRAPELA, 1998)

3.3.1.1. Silné stránky charakteru

Charakter a jeho silné stránky patří k hlavním pojmům pozitivní psychologie. Je to jeden z ústředních pojmů vědeckého zkoumání lidského chování. (SLEZÁČKOVÁ, 2012).

Dle BLATNÉHO (2010) je stanoveno šest základních ctností, které jsou považovány za základní vlastnosti člověka, které společně vytváří pojem „dobrý charakter“ a jsou podporované téměř všemi náboženskými a filosofickými směry. K těmto ctnostem patří: moudrost, spravedlnost, odvaha, láska, umírněnost a spiritualita.

Silné stránky charakteru nejsou totožné s nadáním či talentem. Nadání a schopnosti jsou spíše vrozené, více neměnné a méně vůlí ovlivnitelné než silné stránky a ctnosti. Talentem je člověk obdařen, ale silné stránky v sobě může kultivovat a rozvíjet i z poměrně slabých vrozených základů. Uplatnění a rozvoj

silných stránek vyžaduje oproti využití přirozeného talentu větší volní úsilí, více souvisí s rozhodnutím, volbou. Nadání a schopností si na rozdíl od silných stránek mnozí lidé cení pro jejich zjevný přínos, avšak jakýkoli talent může být také nevyužit, promrhán a dokonce i zneužit. Silné stránky a ctnosti nikoli, jsou ceněny sami pro sebe. (SLEZÁČKOVÁ, 2012)

Dle BLATNÉHO (2010) jsou silné stránky charakteru zároveň morálními vlastnostmi, zatímco nadání s morálkou nemusí mít nic společného. Konkrétní uplatnění ctnosti v jednání člověku přináší pocit vnitřního uspokojení, radosti a povznesení a působí inspirativně i na ostatní.

3.3.1.2. Klasifikace silných stránek charakteru

SLEZÁČKOVÁ (2012) rozčleňuje silné stránky do šesti kategorií, z nichž každá odpovídá jedné ze základních ctností, se kterými se můžeme setkat opakovaně napříč různými kulturami a historickými epochami. K těmto ctnostem patří moudrost a poznání, zahrnující kognitivní silné stránky, které provázejí získávání a využívání vědomostí. Zahrnují tvořivost, zvědavost, otevřenost mysli, lásku k učení, vhléd. Odvaha je součástí emocionální silné stránky zahrnující uplatnění vlastní vůle k dosažení cíle navzdory vnějšímu či vnitřnímu odporu. Patří sem statečnost, vytrvalost, integrita, vitalita. Lidskost patří do interpersonální silné stránky. Zahrnuje navazování a udržování vztahů. Její součástí je láska, laskavost, sociální inteligence. Spravedlnost patří k občanským silným stránkám, které jsou základem zdravého fungování jedince a společnosti.. Náleží sem občanství, spravedlnost, vůdcovství. Umírněnost zahrnuje silné stránky, které chrání před neumírněností a nestřídmostí. Patří sem odpuštění a milosrdenství, pokora a skromnost, obezřetnost, sebekontrola. Poslední ctností je transcendence, jsou to silné stránky, které propojují člověka a universem a vnášejí do života smysl. Její součástí je smysl pro krásu a dokonalost, vděčnost, naděje, smysl pro humor, spiritualita.

Psychologie silných stránek člověka by rozhodně neměla opomíjet význam negativních prožitků a zkušeností ani nabízet cesty jak se jim vyhnout. Spíše by měla hledat odpovědi na otázku, jak mohou být pozitivní i negativní zážitky a

zkušenosti vzájemně integrovány, pochopeny ve své komplexnosti a správným způsobem využity. (BLATNÝ, 2010)

3.3.2. Morální vývoj člověka

Morálka představuje získanou složku osobnosti, která reguluje prosociální myšlení, cítění a chování lidí. V psychologii se alternativně používá pojem svědomí. Svědomí významově vyzdvihuje intrinsickou (vnitřní) povahu osobnosti, zatímco morálka má kromě vnitřního psychického významu další význam jako vnější (extrinsická) soustava kulturních a společenských norem, které iniciují a regulují individuální a skupinové chování. (CAKIRPALOGLU, 2012)

Dle RAUDENSKÉ (2011) morálka neboli správné chování znamená celkovou představu o správném jednání ve společnosti. Od zdvořilosti se liší tím, že se týká věcí závažných a podstatných, od práva se liší tím, že se nedá soudně vymáhat a za její porušení nejsou stanoveny žádné sankce. Strukturu morálky tvoří morální vědomí jako souhrn určitých psychických procesů a stavů jež jsme schopni reflektovat a které se projevují například soustavou mravních citů. Základem přirozené morálky je obecně řečeno povinnost, aby člověk byl člověkem se vším co k tomu patří, s univerzálně přijímaným pravidlem: nečiň jiným to, co nechceš, aby bylo činěno tobě.

Morální vlastnosti tvořící charakter se projevují ve vztazích k okolní skutečnosti. Vztahy k člověku, lidem, majetku, kulturnímu dědictví, přírodě, práci, sobě samému a další se pohybují na pólech plus-minus, kladný- záporný. Zodpovědnost v dodržování pravidel, jimiž se tyto vztahy řídí, udává míru a kvalitu morálních vlastností jedince. (SLAVÍK, 2012)

Morálka dospívajících, zvláště v období adolescence, je často morálkou absolutní. Přijaté morální normy jsou dle takto mladých lidí platné pro všechny a za všech okolností. Kompromis je vnímán jako polovičatost, zbabělost nebo pohodlnost. Vzniká tak obrovská citlivost na jakoukoli míru nespravedlnosti, odsouzení i drobné konvenční lži a zdůtaznění absolutní upřímnosti.

Absolutismus v této oblasti je zdrojem častých konfliktů s okolím, ale také příčinou častého zklamání. To za určitých okolností vrhá dospívajícího do opačného pólu vnímání této oblasti – do hrubého cynismu a bezohledného egoismu. (FARKOVÁ, 2009)

Morální vlastnosti lze jen velmi těžko měřit. Souvisí s rozvojem nejvyššího autoregulačního mechanismu osobnosti, kterým je svědomí. Míra interiorizace svědomí a morálních norem udává pět základních charakterových typů dle Pecka. (SLAVÍK, 2012)

3.3.2.1. Charakterové typy dle Pecka

S popisem těchto pěti charakterových typů nás seznamuje SLAVÍK (2012). První typ je amorální neboli „bez svědomí“. Není schopen hodnotit své chování z hlediska morálních norem. Nerozezná případnou nebezpečnost svého chování. U zdravé populace se nevyskytuje.

Druhý typ účelově zaměřený jedná tak, aby měl ze svého chování prospěch. Z vývojového hlediska se jedná o stadium, jímž je nutné projít. Zde se začínají děti vštěpovat morální normy direktivním způsobem (smíš-nesmíš, správně-špatně). Účelem, který dítě sleduje je pozitivní nebo negativní hodnocení od osob, které má dítě rádo. Ustrnutí na tomto vývojovém stupni charakteru není v dospělém věku známkou rozvoje a přijetí morálních norem. Konformní typ je z vývojového hlediska stadium, kterým je nutno projít. Zde už výchovné apely nejsou tak striktní, necháváme určitý prostor pro vlastní aktivitu dítěte. Formujeme zde morální vlastnosti srovnáváním s chováním lidí kolem dítěte. Dítě si samo může vybírat z podnětů prostředí a hodnotit na základě srovnání s autoritou.

Třetím typem je iracionální svědomí, lze jej považovat za určitou formu interiorizace morálních norem. Jedinec je zná, osvojil si je, avšak někdy není schopen jich využívat dobře a pružně v kontextu situace. Může se stát, že svou „pravdou“ ublíží, protože jí říká v nevhodnou chvíli.

Poslední typ je racionálně altruistický, který je již oproštěn od případných chyb předešlého typu. Morální normy jsou plně interiorizovány. Jedinec se chová v kontextu situace, akcentuje ve svých rozhodnutích vysokou míru altruismu.

3.3.2.2. Teorie morálního vývoje

CAKIRPALOGLU (2012) nám ve své knize přibližuje Piagetovu metodu morálního vývoje. Piaget připravil soubor příběhů, které vyprávěl dětem různého věku. Na základě vyhodnocení jejich odpovědí na jednotlivá morální dilemata vymezil dvě hlavní etapy vývoje morálky morální hetenomii a morální autonomii. Morální hetenomie znamená že malé dítě je fyzicky, mentálně a emocionálně nevyvinuto. Ve vztazích s okolním světem a významnými osobami zaujímá závislou a podřízenou pozici. Toto období vývoje charakterizuje egocentrismus a nerealistické hodnocení svých i cizích skutků. Proces socializace probíhá ve znamení automatického přebírání vnějších příkazů, norem včetně hodnot rodičů a dalších významných osob. Výsledkem je morálka závislá na vnějších kritériích hodnocení. Morální autonomie naproti tomu souvisí se zráním mozku, s vývojem logického a abstraktního uvažování. Jedná se o vyspělejší formu morálního usuzování a odpovídajícího prosociálního jednání osoby schopné konzistentně, autonomně a racionálně hodnotit sociální kontext a anticipovat případné morální následky. Autonomní vývoj morálky předpokládá citovou podporu ze strany dospělých, zejména nepodmíněčné přijetí dítěte. Solidarita, sympatie a vzájemné porozumění v rodině příznivě působí na emoční rovnováhu dítěte a schopnost morálního uvažování.

Na Piagetovu metodu navázal Kohlberg se svojí teorií morálního vývoje, odvodil jí z odpovědí, které získal od skupiny 10-16 letých chlapců. Kohlbergovu teorii morálního vývoje popisuje BLATNÝ (2010). Ústředním bodem Kohlbergovi teorie je pojem stadium. Pro stadia je charakteristické kvalitativně odlišná organizace myšlení (nejde pouze o kvantitativní rozdíl), neměnné pořadí stádií, ireverzibilita (nezvratnost) morálního vývoje, kultura může urychlit nebo zpomalit postup jednotlivých stádií, ale nemůže změnit jejich kvalitu nebo pořadí

a poslední, jak se člověk dostává do vyšších (zralejších) úrovní morálního vývoje zvyšuje se diferenciací, integrací a jedincova schopnost řešit problémy.

Stadia jsou strukturované celky (jedinci jsou konzistentní v úrovni morálního usuzování, které se pohybuje v rámci jedné úrovně morálního vývoje), jsou invariantně uspořádané (nikdy nedochází k přeskokování stádií, vývoj jde vždy dopředu nikoli dozadu) jsou hierarchicky integrované (dochází k integraci myšlení z nižšího stadia. Kohlberg stanovil tři úrovně, z nichž každá má dva stupně morálního vývoje. Dosažení vyšší morální úrovně je závislé na tom, jakým způsobem jedinec dosáhl nižších úrovní. Ve vyšších úrovních totiž dochází k reorganizaci úrovní nižších. Zralé morální usuzování nevykazuje silnou souvislost s inteligencí.

RAUDENSKÁ (2011), která se také zabývá Kohlbergovou teorií morálního vývoje uvádí, že morální vývoj je úzce spjatý s kognitivním vývojem (zvyšování inteligence a schopnosti správně uvažovat). Morální vývoj nemůže být nikdy na vyšší úrovni než kognitivní vývoj. Dosažení vyšších kognitivních stádií ještě neznamená vyšší stupeň morálky. Většina lidí je v kognitivním vývoji na vyšší úrovni než ve vývoji morálním.

LEIFER (2004) jednoduše popisuje Kohlbergovi úrovně morálního vývoje.

Prekonvenční úroveň se týká věku 4-7 let, děti poslouchají rodiče, protože se bojí trestu. Konvenční úroveň zahrnuje věk 7-11 let, děti vykazují konformitu a loajalitu a soustředí se na dodržování pravidel. Postkonvenční úroveň, věk 12 a více let, u takto starých dětí jsou rozvinuty morální hodnoty natolik, že dokáží řešit komplexní problémy

LANGMEIER (2007) charakterizuje Kohlbergovi stupně morálního vývoje následovně. Orientace na trest a odměnu, kdy jedinec hodnotí situaci podle fyzických následků (odměna, trest), které může jeho chování přinést. Instrumentálně-relativistická orientace, v tomto stupni dítě jedná konformně, ve shodě s určitými příkazy a zákazy, protože za to očekává určitou výhodu nebo předpokládá, že se vyhne trestu. Morálka hodného dítěte, v této fázi je dobré chování takové, které potěší nebo pomůže druhým lidem a je jimi oceňované. Důraz je položen na soulad mezi lidmi. Ve stupni morálka svědomí a autority dítě

jedná podle sociálních norem proto, aby předešlo kritice autoritativních osob a tak současně předešlo pocitům viny, za něž by je odsuzovalo vlastní svědomí. Dalším stupněm je orientace na společenskou smlouvu, kdy dítě uznává, že práva jednotlivce i celého společenství mají být chráněna a respektována. Chová se tedy ve shodě se společenskými normami. Správnost nebo nesprávnost je záležitostí osobních hodnot a názorů. Posledním stupněm je orientace na univerzální etické principy, v tomto stupni se jedinec rozhoduje co je správné a co nesprávné na základě vlastních etických principů. Obecné mravní principy platí pro všechny, tedy i pro něho, a musí podle nich jednat.

BLATNÝ (2010) se zmiňuje o psycholožce Carol Gilliganové, která patří k nejvýznamnějším kritikům Kohlbergovi teorie, vychází z toho, že morální problémy jsou založeny na problémech lidských vztahů a vnímání a hodnocení lidských vztahů se u mužů a žen liší. Je to způsobeno různým interpersonálním vývojem chlapců a děvčat, který se projevuje i v morálním vývoji. Kohlbergovi vyčítá, že tento rozdíl ve vývoji u chlapců a dívek ve své teorii nezohlednil a díky tomu vycházela u žen dle Kohlbergovi teorie nižší úroveň morálního vývoje.

Gilliganová stanovila teorii morálního vývoje u žen a dívek, vychází z toho, že ženy často chápou morální problémy jako problémy péče a zodpovědnosti ve vztazích. Jejich úsudky souvisí s pocitem empatie a soucitu a zabývají se řešením skutečných dilemat. Její teorii nám přibližuje FARKOVÁ (2009):

Morálka individuálního přežití, kdy se dívky soustředí samy na sebe, správné je to co je pro ně dobré. Morálka sebeobětování je druhým stupněm. Dívky a ženy si uvědomují potřeby druhých lidí. Věří, že pro získání statusu dobrého člověka musí obětovat vlastní přání a podřídit je potřebám druhých. Třetí stupeň je morálka nenásilí. Ženy nadále oceňují péči o druhé, současně ale odsuzují ubližování a vykořisťování lidí včetně sebe. Vzdávají se postupně sebeobětování a dbají na své potřeby stejně, jako na potřeby druhých.

3.4. Hodnotová orientace jedince

Hodnoty jsou poměrně stálé osobní předpoklady, které leží v samém základu postojů člověka. Týkají se obecných principů, jako například toho, co je morální nebo sociálně žádoucí. Protože osobní hodnoty a principy nám slouží jako standardy, podle nichž posuzujeme vlastní chování a chování ostatních, jsou s postoji úzce svázány. Postoje většinou přímo vycházejí ze základní hodnotové soustavy člověka. (HAYESOVÁ, 1998)

ŘÍČAN (2007) k hodnotám říká, že jsou to nejobecnější postoje, které určují životní styl a orientaci člověka ve světě. Zajímavé je, že člověk, který je výrazně hodnotově orientován určitým směrem, považuje za rozumné, dobré a i mravné pro všechny lidi, aby byli orientováni podobně. Jeho hodnotová orientace zároveň určuje jeho morálku.

KUBÁTOVÁ (2010) k hodnotové orientaci říká, že společná hodnotová orientace je nezbytnou podmínkou existence společnosti nebo sociální skupiny. U PERNEROVÉ (2000) čteme, že zprostředkování základních hodnot je jedním z úkolů, které se rodině přisuzují. LANGMEIER (2007) zmiňuje, že hodnotový systém rodičů se zakládá zpravidla na hodnotách, které byly preferovány v rodinách, z nichž pocházejí, popřípadě na jiných zkušenostech získaných v dosavadním životě. Tyto hodnoty se v různých rodinách liší, i když větší nebo menší měrou odpovídají hierarchii hodnot platné v celé společnosti nebo v některé její vrstvě. Problémy vznikají tam, kde je hodnotový systém rodiny značně odlišný od hodnot uznávaných většinou lidí v daném společenství.

Manželé EYROVI (2000) vytvořili seznam 12 hodnot, které by měli rodiče svým dětem vštěpovat. Říkají k tomu, že moudrost ověřená věky nás učí, že individuální i společenské štěstí se spojuje s chováním založeným na jistých morálních zásadách. Není náhodné, že se lidé v mnoha různých zemích a kulturách učí stejným základním hodnotám. Do svého seznamu zahrnuli dva typy hodnot. První typ jsou hodnoty bytí (kdo jsme), ve svém životě projevujeme snahu o to stát se nositeli těchto hodnot. Těmito hodnotami jsou poctivost, odvaha, mírumilovnost, samostatnost a výkonnost, sebekázeň a střídmost, věrnost a zdrženlivost. Druhým typem jsou hodnoty dávání (co dáváme druhým), tyto

hodnoty projevujeme ve vztahu k druhým. Tento typ zahrnuje tyto hodnoty oddanost a spolehlivost, respekt a úcta, láska, nesobeckost a citlivost, vlídnost a srdečnost, spravedlnost a milosrdnost.

Důležitost vštěpování těchto hodnot potvrzuje i PREKOPOVÁ (2012) říká, že malé dítě je z povahy úrovně svého poznání egocentrické. Nedovede se na svět podívat očima druhých a vžít se do jejich potřeb. K tomu ho musíme vést, kultivovat jeho schopnost empatie, pochopení, že svoboda je vždy spojena s ohleduplností a zodpovědností. Pokládám rodiče za zástupce Boha pro děti. Měli by jim jako on dávat orientaci, smysl, ochrannou náruč, bezpodmínečnou lásku, milosrdenství a naději.

ORWIN (1995) poskytl rodičům také seznam hodnot, které jsou podle něj důležité dětem výchovou vštěpovat. K těmto hodnotám patří – čestnost, pravdomluvnost, pracovitost, soucit, smysl pro to co je správné a co nesprávné. Tyto vlastnosti jsou dle něj nezbytným předpokladem toho, aby dítě vůbec mohlo a bylo schopno žít v tomto světě. Podle toho jak jsou tyto vlastnosti vlastní našim dětem jako rodiče poznáme, zda jsme ve výchově našich potomků uspěli.

V závěru své knihy PREKOPOVÁ (2012) uvádí, že v současné době dochází k takové krizi hodnot, že se dostáváme do osudového přelomu, v němž lidstvo rozhodne o své existenci. Vzдалujeme se od člověka, od lidství. Největší hodnotou se stávají peníze, komunikujeme přes počítače víc než tváří v tvář. Mezilidské vztahy se rozpadají. Na druhou stranu je v krizi přítomen zárodek obnovy. A já věřím, že všechny ty dnešní peripetie vedou k návratu k původním hodnotám. Očekávám, že u významné části populace se rodinné hodnoty obrodí a bude zase líp.

3.5. Spiritualita člověka

Náboženskost pokládám za přirozenou dimenzi člověka a společnosti, podobně jako smysl pro krásu, pro humor či pro veřejný život. Podobně jako tyto rozměry našeho života může být rozvinuta a pěstována. Nebo zůstávat na okraji života, zastíněna něčím jiným, nebo být úplně zanedbána, či dokonce vědomě potlačena. (HALÍK, 2002)

V hodnotovém systému kulturního člověka stojí poměrně vysoko bytostně spirituální potřeba smyslu. Tato potřeba, individuálně různě výrazná a u každého jedince individuálně strukturovaná, charakteristicky propojená s dalšími motivačními, kognitivními a emočními komponentami osobnosti, může být chápána jako jeden z dominantních integračních faktorů psychiky. (BLATNÝ, 2010)

BLATNÝ (2010) také zmiňuje všeobecně známou Maslowovu hierarchii motivů (potřeb). Říká, že není všeobecně známo, že podle poslední verze z roku 1969 je na vrcholu Maslowovy pyramidy transcendence – spirituální potřeba kosmické identifikace. Hierarchicky nejvyšší potřeby, když se pro daného jedince staly důležité, často převáží nad potřebami nižšími. Pak se spiritualita může u některých lidí stát centrální, integrující složkou osobnosti.

LANGMEIER (2007) se ve své knize zabývá hledáním identity jedinců v období dospívání. Dle něj hledání identity není jen hledáním budoucí praktické (pracovní, zájmové, společenské, sexuální) orientace, ale i orientace hodnotové, k níž neodmyslitelně patří i otázka přijetí víry nebo v širším slova smyslu duchovní orientace. Vytvoření vlastní, vědomě přijaté a plně reflektované duchovní orientace je zřejmě obtížnější pro ty dospívající, kteří si z původní rodiny nepřinášejí dostatečně jasný spirituální základ, vůči němuž se mohou vymezit. V naší současné „vyspělé“ společnosti, která je orientovaná především výkonově, individualisticky a konzumně a mladému člověku nabízí jen málo hlubších duchovních hodnot, je hledání takové orientace obtížné. Chybění hodnotového základu může některé dospívající zavést do krajních pozic. Jednou je členství v některé z náboženských sekt, druhou nihilismus a rezignaci na vše, co přesahuje bezprostřední fyzické uspokojení.

VÁGNEROVÁ (2000) říká, že v adolescenci se mění vztah k víře v souvislosti s dalším rozvojem abstraktního myšlení a potřebou najít odpověď na existenciální otázky. Člověk má vrozený sklon k víře, i když jej nemají všichni lidé stejně silný. Je to jedna ze složek sociálního chování. K víře vedou existenciální motivy, které nabývají na významu právě v adolescenci. Těmito

motivy jsou hledání smyslu života, hledání absolutně platných, trvalých hodnot, potřeba přesahu vlastního života

Víra může dát vlastnímu životu hlubší smysl, který přesahuje jeho aktuální existenci a určuje jeho směřování. Nejvyšší autorita, které jsme oddáni, musí mít takovou hodnotu a trvalost, aby mohla sloužit jako spolehlivý rámec orientace za všech situací a po celý život. Mnozí mladiství se snaží najít opravdové hodnoty, které by byly trvalé a nezpochybnitelné, a proto by mělo smysl je dodržovat.

CARRGREGG (2010) také zmiňuje důležitost víry pro mladého člověka. Říká, že výzkumy ukazují, že duchovně založení mladí lidé se úspěšněji vyrovnávají s životními zkouškami. Pocit, že člověk je spjatý s něčím, co přesahuje hmotný svět, mladému člověku pomáhá ve chvílích krize a poskytuje mu útěchu i v případě tragických událostí.

V závěru zmiňuji slova LANGMEIERA (2007), který říká, že touha vztahovat se ve svém životě k hodnotám, které člověka přesahují, o které se může opřít a které dávají jeho životu konečný smysl, patří zřejmě k univerzálním lidským potřebám.

4. Praktická část

4.1. Výzkumný problém

Práce je zaměřena na vliv rodiny na utváření systému hodnot u dospívající mládeže. V adolescenci se snižuje vliv vrstevníků, který je nejsilnější v pubertě a zklidňují se vztahy k dospělým. Končí radikální postoj vůči rodičům a ostatním dospělým a interiorizované hodnoty v osobnosti člověka se začínají odrážet v hodnotové orientaci adolescentů. Práce se zabývá rozdílem hodnot u adolescentů, kteří vyrůstali ve věřících rodinách a v ateistických rodinách. Autorka předpokládala, že hodnoty, které člověk v dětství od rodičů získá, ke kterým je veden, v něm zůstávají, jsou v jeho osobnosti hluboce ukotveny a znovu se projevují při dozrávání identity člověka.

4.2. Cíl výzkumu a formulované hypotézy

Cílem bakalářské práce je analyzovat rozdíl formativního působení rodin věřících a ateistických na hodnotový systém adolescentů.

Praktická část práce je zaměřena na transfer víry od rodičů směrem k adolescentům. Na základě stanoveného cíle byly formulovány následující hypotézy.

První hypotéza předpokládá, že **většina věřících žáků bude mít také věřící rodiče.**

Druhá hypotéza je, že **hodnotová orientace žáků věřících a žáků ateistických se bude lišit v hierarchii hodnot.**

Dalším zkoumaným problémem a třetí hypotézou je, že **žáci bez víry budou mít tolerantnější vztah k návykovým látkám než žáci věřící.** Tyto stanovené hypotézy budou během zkoumání buď potvrzeny nebo vyloučeny.

4.3. Metodika

Vlastní výzkum byl prováděn sběrem dat pomocí dotazníkového šetření mezi studenty středních škol. Dotazník slouží k hromadnému získávání odpovědí během krátkého časového úseku. Tato metoda byla pro tento výzkum postačující.

Dotazník obsahoval třináct otázek. Byl použit typ otázek uzavřených a škálovaných. Otázky do dotazníku byly vybrány po rozhovoru s mladými lidmi z autorčina okolí, tak aby mohlo dojít k ověření stanovených hypotéz. Mladí lidé se při rozhovoru zamýšleli nad pojmem hodnota a sdělovali své chápání významu tohoto slova.

První hypotéza, která zní, že většina věřících žáků bude mít věřící rodiče, se ověřovala otázkami: „Máte věřící rodiče?“ a „Věříte v Boha?“

Pro ověření druhé hypotézy, že hodnotová orientace žáků věřících a žáků bez víry se bude lišit v hierarchii hodnot, jsou signifikantní odpovědi na tyto otázky: „Jaký máte vzor, kdo je váš vzor?“, „Povolili byste eutanazii?“, „Souhlasíte s interrupcí?“, „U každé z níže jmenovaných hodnot zakroužkujte body od 1 do 5 podle významu jaký pro vás představuje.“ Respondentům byly předloženy následující hodnoty – zdraví, majetek, láska, uznání dospělých, být oblíbený, být in, vysoké kapesné, rodina a děti, přátelství, dobré zaměstnání, čestné jednání, volnost dělat si co chci, pomoc druhým, vzdělání, život dle náboženských zásad, fyzický vzhled, čisté svědomí, žít ekologicky, pravda a poznání, kariéra, znát se s důležitými a vlivnými lidmi.

Třetí hypotéza, že nevěřící mládež bude mít tolerantnější vztah k návykovým látkám, se ověřovala těmito otázkami: „Pijete alkohol?“, „Máte zkušenosti s drogami?“, „Kouříte?“.

Vytvořený dotazník je v plném znění uveřejněn v Přílohách této práce. Získaná data byla zpracována statistickými metodami počítačového programu Microsoft Excel.

4.4. Sběr dat a výzkumný soubor

Metodou výzkumu bylo dotazníkové šetření. Dotazník je způsob kladení otázek, který vede k hromadnému získávání odpovědí. Délka dotazníku by měla odpovídat cíli výzkumu a schopnostem a věku respondentů. Neměl by být pro respondenty unavující. V dotazníku byl použit typ otázek uzavřených a

škálovaných. Vyhodnocení těchto otázek posloužilo k potvrzení nebo vyloučení stanovených hypotéz.

Výzkum byl zaměřen na věkovou populaci adolescentů ve věku 15 – 19 let. Tento věk odpovídá studentům středních škol. Tito studenti byli prostřednictvím dotazníku osloveni. Respondentům bylo zdůrazněno, že dotazník je anonymní a jejich odpovědi budou použity pouze při zpracování bakalářské práce. Studenti rozdané dotazníky vyplňovali poctivě a podle dopisovaných odpovědí a názorů bylo vidět, že o hodnotách ve svém životě přemýšlejí.

Před hromadným rozdělením dotazníků studentům středních škol byla provedena pilotáž. Cílem pilotáže bylo ověřit, zda otázky uvedené v dotazníku jsou pro mladé lidi srozumitelné a pochopitelné. Pilotáž proběhla ve třídě maturantů na Obchodní akademii v Příbrami a v prvním ročníku na SZeŠ obor farmář. Největší problém dělalo dětem porozumět pojmu eutanazie a interrupce, z tohoto důvodu byla do odpovědí zařazena i možnost „nevím co to je“. Ostatní otázky v dotazníku byly pochopeny.

Hromadné dotazníkové šetření poté proběhlo na OA a VOŠ Příbram, SZaŠ a SZeŠ A.E.K. Děčín Libverda a na Středním odborném učilišti v Radotíně. Protože se ze všech středních škol sešel poměrně malý vzorek věřící mládeže, byly dotazníky ještě rozděleny křesťanské mládeži z Katolické církve, Evangelické církve a Církve Ježíše Krista svatých posledních dnů.

Celkem se vrátilo 274 platných dotazníků, z toho bylo 165 dotazníků od chlapců a 109 dotazníků od dívek. Věkové rozhraní bylo 92 dotazníků od studentů ve věku 15-16 let a 182 dotazníků od studentů ve věku 17-19 let. Důležité pro výzkum byly odpovědi na otázku č. 4: Věříte v Boha? Rozborem odpovědí na tuto otázku bylo zjištěno, že dotazník vyplnilo 101 studentů, kteří věří v Boha, 136 nevěřících studentů a 37 studentů, kteří si svojí vírou nejsou jisti. Těchto 37 dotazníků do dalšího zkoumání zahrnuto nebylo, protože cílem práce je porovnat rozdíl v hodnotové orientaci skupin žáků věřících a bez víry.

4.5. Analýza výsledků

4.5.1. Vztah víry žáků a víry jejich rodičů

Tento vztah byl zjišťován z odpovědí na otázky „Máte věřící rodiče?“ a „Věříte v Boha?“. Odpovědi jsou zpracované v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1 Vztah víry žáků a víry jejich rodičů

	Věřící děti	Nevěřící děti	Nevím	Celkem	% věřících dětí	% nevěřících dětí
Věřící oba rodiče	74	4	7	85	87,1	4,7
Matka	11	3	5	19	57,9	15,8
Otec	3	4	1	8	37,5	50,0
Nevím	4	12	9	25	16,0	48,0
Nevěřící rodiče	9	113	15	137	6,6	82,5

Shrnutí tabulky č.1: V tabulce jsou zahrnuty odpovědi na shora uvedené otázky. Z tabulky vyplývá, že věřící rodiče má 95 respondentů. Tito rodiče předali víru svým dětem v 87%, nevěřících dětí bylo v této skupině jen necelých 5% . 137 respondentů má nevěřící rodiče, z této skupiny je věřících jen necelých 6% respondentů, 83% dětí je nevěřících. Z tabulky také vyplývá zajímavé zjištění, že víru u svých dětí více ovlivňuje věřící matka než věřící otec.

4.5.2. Kdo je vzorem pro respondenty

Vzor je v životě mladého člověka důležitý, vzorem se stane někdo, koho si mladý člověk váží, jehož život ho něčím oslovil a touží se mu podobat. Byly vyhodnoceny odpovědi na otázku „Jaký máte vzor? Kdo je váš vzor?“. Respondentům byly nabídnuty tyto odpovědi: jeden z rodičů nebo jiný z příbuzných, herec nebo zpěvák, politik, učitel nebo lékař, sportovec, historická, filmová nebo literární postava a jiný vzor. Odpovědi respondentů jsou shrnuty v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2 Vzory respondentů

Okruhy / Víra	Nevěřící	%	Věřící	%
RODIČ NEBO PŘÍBUZNÝ	61	48,4	50	48,1
HEREC NEBO ZPĚVÁK	18	14,3	6	5,8
POLITIK	1	0,8	2	1,9
UČITELKA, LÉKAŘ	1	0,8	4	3,8
SPORTOVEC	25	19,8	6	5,8
HISTORICKÁ, FILMOVÁ NEBO LITERÁRNÍ POSTAVA	9	7,1	17	16,3
JINÝ VZOR	11	8,7	19	18,3

Shrnutí tabulky: U obou skupin respondentů první místo se 48% zaujímá rodič či jiný příbuzný. Umístění na druhém místě je již rozdílné. Pro 20% nevěřící mládeže je vzorem sportovec, oproti tomu sportovec je vzorem pouze pro 6% věřící mládeže. Věřící mládež volila na druhém místě možnost jiný vzor a to v 18%, nevěřící mládež tuto odpověď uvedla jen v 9%. Na třetím místě se u nevěřící mládeže objevil herec nebo zpěvák v 14%, u věřící mládeže historická, filmová nebo literární postava v 16%. Minimum hlasů získala odpověď politik a učitel nebo lékař.

4.5.3. Postoj respondentů k eutanazii

Tento postoj byl zjišťován z odpovědí na otázku „Povolili byste eutanázii? Odpovědi na tuto otázku pomohly zjistit postoj respondentů k hodnotě úcta k životu. Respondenti mohli vybírat z této škály odpovědí: ano, ne, nevím. Jejich odpovědi jsou zpracovány v následující tabulce.

Tabulka č. 3. Postoj respondentů k eutanazii

	Nevěřící	%	Věřící	%
EUTANAZIE ANO	55	40,4	19	19,0
EUTANÁZIE NE	23	16,9	45	45,0
EUTANÁZIE NEVÍM	58	42,6	36	36,0

Shrnutí tabulky: 40% nevěřící mládeže s eutanázií souhlasí, 17% jí odmítá a 43% nevěřících respondentů tuto otázku ve svém životě nemá vyřešenou. U věřící mládeže je tento poměr opačný, 19% s eutanázií souhlasí, 45% jí odmítá. 36% věřících respondentů tuto otázku nemá vyřešenou.

4.5.4. Postoj respondentů k interrupci

Tento postoj byl zjišťován z odpovědí na otázku „Souhlasíte s interrupcí? Respondenti mohli vybírat z těchto odpovědí: ano, ne, nevím, co to je, nevím. Zpracování těchto odpovědí bylo také důležité pro zjištění postoje respondentů k hodnotě úcta k životu. Výsledky shrnuje následující tabulka.

Tabulka č. 4. Postoj respondentů k interrupci

	Nevěřící	%	Věřící	%
INTERRUPCE ANO	56	41,2	11	11,1
INTERRUPCE NE	21	15,4	65	65,7
INTERRUPCE - NEVÍM, CO TO JE	32	23,5	4	4,0
INTERRUPCE - NEVÍM	27	19,9	19	19,2

Shrnutí tabulky: 41% nevěřící mládeže s interrupcí souhlasí, odmítá jí pouze 15% nevěřících respondentů, zbytek respondentů buď tento pojem nezná, nebo svůj postoj k interrupci nemá ještě vyřešený. U věřící mládeže je tento poměr opět opačný, s interrupcí souhlasí pouze 11% věřících respondentů, 66% interrupci zásadně odmítá, 19% věřících respondentů svůj postoj k interrupci zatím vyřešený nemá.

4.5.5. Postoj respondentů k užívání alkoholu

Tento postoj byl zjištěn z odpovědí na otázku „Pijete alkohol?“. Respondentům byla nabídnuta tato škála odpovědí: ano pravidelně, ne nikdy, piji jen občas na večírku nebo v jiné společnosti. Odpovědi respondentů jsou zaneseny v následující tabulce.

Tabulka č. 5. Postoj respondentů k alkoholu

	Nevěřící	%	Věřící	%
ALKOHOL ANO	18	13,2	16	16,0
ALKOHOL NIKDY	15	11,0	28	28,0
ALKOHOL OBČAS	103	75,7	56	56,0

Shrnutí tabulky: Převážná většina respondentů z obou dvou skupin pije alkohol občas na večírku nebo v jiné společnosti, nevěřící v 76%, věřící v 56%. Alkoholu se ve svém životě vyhýbá 11% nevěřících respondentů a 28% věřících respondentů. 13% nevěřících a 16% věřících se označilo za pravidelné konzumenty alkoholu.

4.5.6. Postoj respondentů k užívání drog

Postoj respondentů byl zjišťován z odpovědí na otázku „Máte zkušenosti s drogami?“ Respondentům byly nabídnuty tyto odpovědi: ano zkusila jsem to, ano v mém okolí se vyskytly, ale já jsem odolal, ne. Odpovědi jsou zpracovány v následující tabulce.

Tabulka č. 6. Postoj respondentů k drogám

	Nevěřící	%	Věřící	%
DROGY ANO	43	31,6	15	14,9
DROGY V MÉM OKOLÍ	19	14,0	20	19,8
DROGY NE	74	54,4	66	65,3

Shrnutí tabulky: Většina všech respondentů drogy ve svém životě odmítá, nevěřící v 54%, věřící v 65%. 32% nevěřících a 15% věřících má zkušenosti s drogami, to znamená, že už je někdy užívali. 20% věřících a 14% nevěřících se nacházeli v prostředí, kde se drogy vyskytovaly.

4.5.7. Postoj respondentů ke kouření

Respondenti vyjadřovali svůj postoj odpovědí na otázku „Kouříte?“. Měli tyto možnosti odpovědi: ano občas si cigaretu dám, ano pravidelně, ne. Výsledky jsou v následující tabulce.

Tabulky č. 7. Postoj respondentů ke kouření

	Nevěřící	%	Věřící	%
KOUŘENÍ OBČAS	27	19,9	11	10,9
KOUŘENÍ PRAVIDELNĚ	44	32,4	10	9,9
KOUŘENÍ NE	65	47,8	80	79,2

Shrnutí tabulky: Téměř 80% věřících nekouří, u nevěřících je to asi 48%. Pravidelných kuřáků je mezi nevěřícími 32%, mezi věřícími necelých 10%. K občasnému kouření se přiznalo 20% nevěřících a 11% věřících respondentů.

4.5.8. Hodnotový systém respondentů

Respondentům byla v dotazníku předložena tabulka s hodnotami a každou hodnotu měli obodovat čísly od 1 do 5 podle významu, který jí ve svém životě přisuzují. Respondenti vybírali z těchto hodnot: zdraví, majetek láska, uznání dospělých, být oblíbený, být in, vysoké kapesné, rodina a děti, přátelství, dobré zaměstnání, čestné jednání, volnost dělat si co chci, pomoc druhým, vzdělání, život dle náboženských zásad, fyzický vzhled, čisté svědomí, žít ekologicky, pravda a poznání, kariéra, znát se s důležitými nebo vlivnými lidmi. U každé skupiny bylo vybráno pět nejvíce a nejméně bodovaných hodnot a ty byly zpracovány do následujících tabulek. Vzhledem k důležitosti porovnání výsledků mezi početně nevyrovnanými skupinami, musel být u každé odpovědi vypočítán průměr hodnocení na jednu osobu v rámci zkoumané skupiny. Výsledky jsou zaznamenány v následujících tabulkách.

Tabulka č. 8. Nejméně a nejvíce bodované hodnoty u nevěřících respondentů

Nejméně důležité hodnoty	Nevěřící	Průměr na 1respondenta	Nejdůležitější hodnoty	Nevěřící	Průměr na 1respondenta
ŽIVOT PODLE NÁBOŽ. ZÁSAD	176	1,294	ZDRAVÍ	649	4,772
ŽÍT EKOLOGICKY	358	2,632	PŘÁTELSTVÍ	619	4,551
VYSOKÉ KAPESNÉ	369	2,713	DOBŘE ZAMĚSTNÁNÍ	614	4,515
BÝT IN	375	2,757	LÁSKA	584	4,294
BÝT OBLÍBENÝ	402	2,956	RODINA, DĚTI	581	4,272

Shrnutí tabulek: Největší hodnotu mladí lidé z této skupiny přisuzují zdraví, na druhém místě je přátelství a na třetím se umístilo dobré zaměstnání. V hodnotách průměru mezi druhým a třetím místem moc velký rozdíl není. Poslední nejvíce bodované hodnoty jsou láska a rodina a děti. Nejméně je pro nevěřící důležité žít dle náboženských zásad, což je u této skupiny pochopitelné. Další hodnoty, které získaly malý počet bodů jsou žít ekologicky, vysoké kapesné, být in a být oblíbený.

Tabulka č. 9 Nejméně a nejvíce bodované hodnoty u věřících respondentů

Nejméně důležité hodnoty	Věřící	Průměr na 1respondenta	Nejdůležitější hodnoty	Věřící	Průměr na 1respondenta
VYSOKÉ KAPESNÉ	215	2,129	PŘÁTELSTVÍ	472	4,673
BÝT IN	240	2,376	RODINA, DĚTI	460	4,554
ZNÁT SE S DŮLEŽITÝMI NEBO VLIVNÝMI LIDMI	262	2,594	LÁSKA	457	4,525
MAJETEK	276	2,733	ZDRAVÍ	439	4,347
BÝT OBLÍBENÝ	288	2,851	ČESTNÉ JEDNÁNÍ	436	4,317

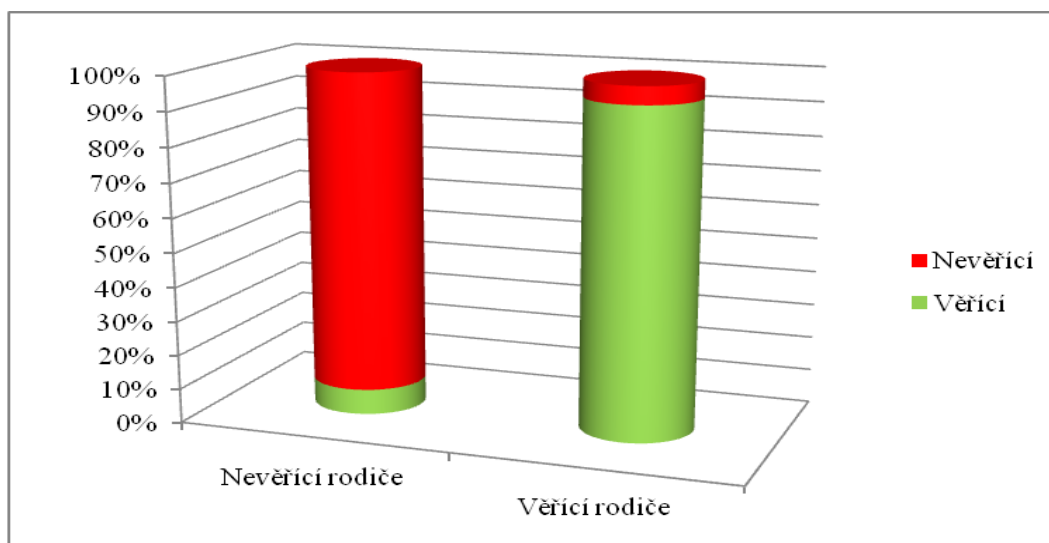
Shrnutí tabulek: Nejvíce bodů získala hodnota přátelství, na druhé a třetí místo se dostaly hodnoty rodina a děti a láska, jejich bodové hodnocení bylo podobné. Čtvrté místo zaujala hodnota zdraví a na páté místo se do tabulky u této skupiny dostalo čestné jednání. Nejméně respondenti hodnotili vysoké kapesné a být in. Velkou váhu ve svém životě nepřikládají ani majetku a známostem s vlivnými lidmi.

4.6. Shrnutí výsledků

4.6.1. Ověření první hypotézy

První hypotéza: **Většina věřících žáků bude mít věřící rodiče**, byla ověřována z odpovědí na otázky „Máte věřící rodiče?“ a „Věříte v Boha?“ U první otázky byla navržena následující škála odpovědí: ano oba, jen matka, jen otec, nevím, ne. U druhé otázky mohli respondenti vybírat z odpovědí: ano, ne, nejsem si jist. Odpovědi jsou zpracované v tabulce č.1. Vztah víry žáků a víry jejich rodičů. Věřící rodiče předali víru svým dětem v 87%, nevěřících dětí bylo v této skupině jen necelých 5% . 137 respondentů má nevěřící rodiče, z této skupiny je věřících jen necelých 6%, 83% dětí je nevěřících. Na základě těchto výsledků můžeme konstatovat, že **první hypotéza byla potvrzena**. Většina věřících žáků má věřící rodiče. Výsledky jsou znázorněny na následujícím grafu.

Graf č. 1. Vztah mezi vírou rodičů a žáků

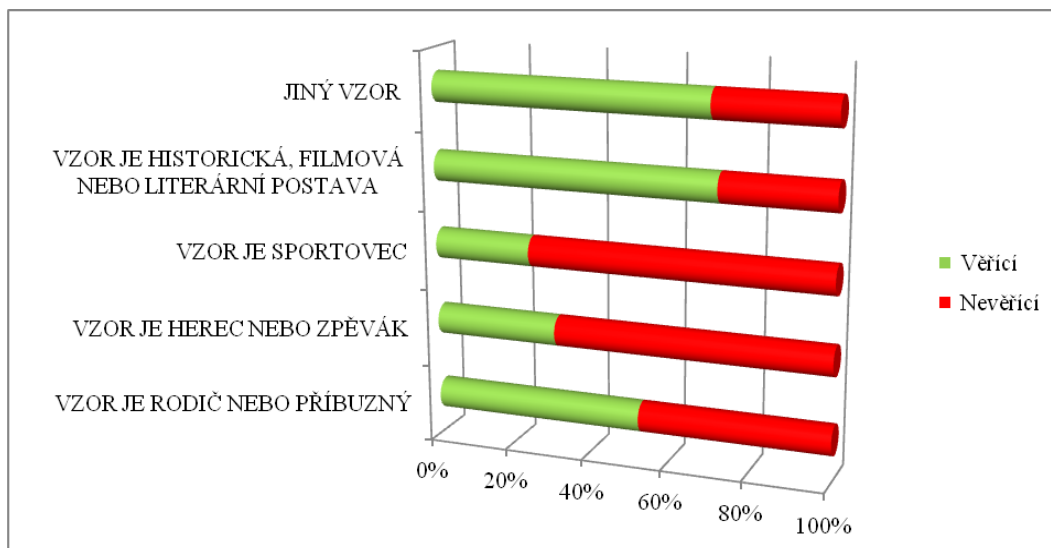

4.6.2. Ověření druhé hypotézy

Druhá hypotéza: **Hodnotová orientace žáků věřících a žáků bez víry se bude lišit v hierarchii hodnot**, byla ověřována z odpovědí na čtyři otázky. První otázka „Jaký máte vzor? Kdo je váš vzor?“ Tato otázka je pro rozvoj hodnotové orientace u mladého člověka velmi důležitá. Vzorem je někdo komu se mladý člověk chce podobat, přejímá do svého života jeho názory a postoje k životu a k druhým lidem. Respondenti měli možnost výběru z této škály odpovědí: jeden z rodičů nebo jiný z příbuzných, herec nebo zpěvák, politik, učitel nebo lékař, sportovec, historická, filmová nebo literární postava a jiný vzor.

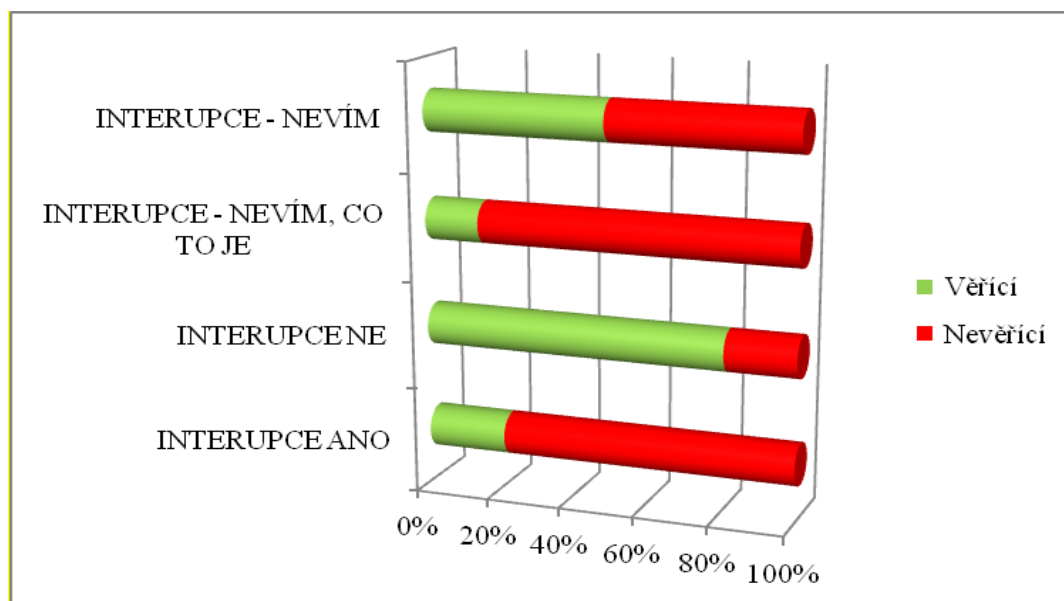
U obou skupin respondentů první místo se 48% zaujímá rodič či jiný příbuzný, toto zjištění potvrzuje myšlenku, že v období adolescence se zklidňují vztahy vůči rodičům a mladí lidé se postupně vrací k hodnotám, které jim rodiče v dětství vštěpovali. Umístění na druhém místě je již rozdílné. U nevěřící mládeže se na druhém místě umístil sportovec, hlasovalo pro něj 20% respondentů z této skupiny. Sportovci většinou disponují pevnou vůlí, kterou směřují za stanoveným cílem a tvrdou prací ve snaze tohoto cíle dosáhnout. Z tohoto důvodu mohou mladé lidi ovlivnit v dobrém. Věřící mládež měla na druhém místě možnost jiný vzor – většinou uváděli, že je pro ně vzorem Ježíš Kristus nebo kněz z jejich církevního společenství. Na třetím místě se u nevěřící mládeže objevil herec nebo zpěvák, u věřící mládeže historická, filmová nebo literární postava – zde také často uváděli jako svůj vzor Ježíše Krista. Minimum hlasů získala odpověď politik, kolem 1%. Výsledky jsou znázorněny v následujícím grafu:

Graf č. 2. Vzory věřících a nevěřících žáků

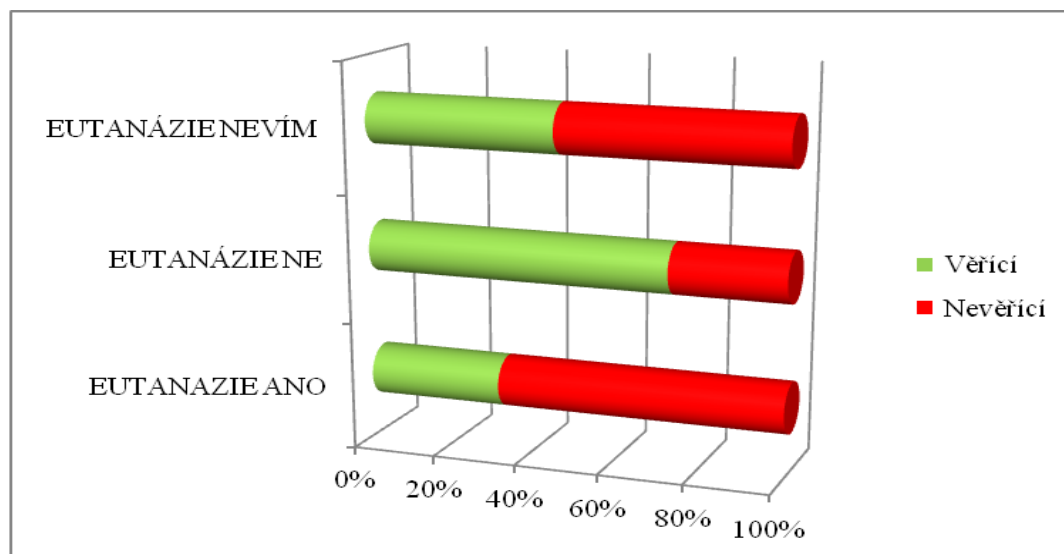

Dalšími dvěma otázkami byla zkoumána **hodnota úcta k životu**. K vyhodnocení byly použity odpovědi na otázky „Povolili byste eutanazii?“ a „Souhlasíte s interrupcí?“ Své odpovědi respondenti vybírali ze škály: ano, ne, nevím co to je, nevím. Skupina nevěřících respondentů s eutanázií převážně souhlasila 40% nebo se nedokázala rozhodnout 42%. Výslovné ne zaškrtnulo malé množství 17% respondentů v této skupině. Oproti tomu většina respondentů věřících 46% s eutanázií nesouhlasila, a 19% věřících respondentů s ní souhlasí. Většina nevěřících respondentů 41% vyjádřila také souhlas s interrupcí, odpovědi nevím a ne byly v této skupině zastoupeny poměrně vyrovnaně. Zajímavé, že docela dost mladých z této skupiny zakroužkovalo odpověď nevím, co to je. Neznalost tohoto pojmu u mladých lidí byla docela překvapující. Věřící mládež ve velké většině 66% interrupci odmítla. Malá část se jich nedokázala rozhodnout 19% nebo s interrupcí souhlasila 11%. Z těchto výsledků můžeme odvodit, že věřící mládež si je vědoma daru života jako takového a chápe, že je potřeba život chránit, obzvláště ten nenarozený. Dá se také usuzovat, že většina lidí z této skupiny bude více přemýšlet o svém bezpečném sexuálním životě.

Graf č.3. Postoj věřících a nevěřících respondentů k interrupci

Graf č. 4. Postoj věřících a nevěřících respondentů k eutanazii

Poslední otázka k ověření této hypotézy byla zpracována formou tabulky s 21 hodnotami a respondenti měli jednotlivým hodnotám přiřadit body od 1 do 5 dle významu, který pro ně daná hodnota představuje.

Tab. č. 10. Hierarchie hodnot věřících a nevěřících respondentů

Věřící	Nevěřící
PŘÁTELSTVÍ	ZDRAVÍ
RODINA, DĚTI	PŘÁTELSTVÍ
LÁSKA	DOBŘE ZAMĚSTNÁNÍ
ZDRAVÍ	LÁSKA
ČESTNÉ JEDNÁNÍ	RODINA, DĚTI

U nevěřící mládeže je považováno za nejdůležitější zdraví. Zde vznikl trochu paradox, který uvidíme u hodnocení hypotézy č. 3. Zdraví je pro tuto skupinu nejdůležitější, přesto je mezi nimi nejvíce pravidelných kuřáků. Na druhém místě se umístila hodnota přátelství. Na třetím místě je u této skupiny hodnota dobré zaměstnání. Bodový rozdíl mezi těmito dvěma hodnotami nebyl veliký, hodnoty se umístily těsně za sebou. Do první pětice u této skupiny byly zařazeny ještě hodnoty láska a rodina a děti. Nejméně bodů dala nevěřící mládež hodnotě život dle náboženských zásad, což je pochopitelné. Další hodnoty s malým počtem získaných bodů jsou žít ekologicky, vysoké kapesné a být in. Nízké hodnocení vysokého kapesného je překvapující, předpoklad byl, že tato hodnota bude pro respondenty důležitá a získá vysoké bodové hodnocení. Podobné hodnocení této hodnoty bylo i u druhé skupiny.

U skupiny věřících respondentů se na prvním místě dostala hodnota přátelství, na druhém místě skončila hodnota rodina a děti a na třetím láska. Bodový rozdíl mezi těmito dvěma hodnotami byl opět velmi těsný. Do první pětice se u této skupiny dostaly ještě hodnoty zdraví a čestné jednání. Oproti první skupině vidíme, že zde do popředí postoupily hodnoty rodina a děti a čestné jednání. Nejméně bodů u této skupiny získala hodnota vysoké kapesné, dále následovala hodnota být in, znát se s důležitými a vlivnými lidmi a majetek. U hodnoty život dle náboženských zásad bylo bodové hodnocení daleko vyšší než u první skupiny, hodnota se umístila asi v polovině žebříčku, získala stejný počet bodů jako hodnota volnost dělat si co chci.

Zajímavé bylo nízké hodnocení hodnoty žít ekologicky v obou zkoumaných skupinách. U nevěřící mládeže se tato hodnota zařadila mezi pět nejméně

důležitých hodnot v jejich životě. U věřící mládeže bylo hodnocení o něco vyšší. Předpoklad byl, že dnešní mládež bude mít větší vztah k přírodě a k ekologii. Environmentální výchova je jedním z průřezových témat na střední škole, přesto ekologické cítění u mladé generace dle získaných výsledků moc vysoké není.

Při hodnocení byl vyrovnaný počet bodů u obou skupin také u hodnoty fyzický vzhled a být oblíbený. Oproti nevěřícím respondentům hodnotí věřící mládež hodnoty kariéra a dobré zaměstnání daleko nižším počtem bodů. Možná je to tím, že je pro ně velmi důležitá hodnota rodina a děti. Rodina a děti a budování kariéry jsou hodnoty, které jdou v dnešní době spíše proti sobě.

Zajímavá je také hodnota čisté svědomí, u obou skupin se umístila asi v polovině, přičemž nejvíce pro ni hlasovali respondenti ze skupiny věřících. Totéž platí o hodnotě pravda a poznání. Podle hodnocení hodnoty vzdělání, která se také umístila ve středu u obou dvou skupin je vidět, že si mladí lidé důležitost vzdělání pro svůj budoucí život uvědomují, toto zjištění je velmi pozitivní.

Závěr: Můžeme konstatovat, že i **druhá hypotéza byla potvrzena**. Každá skupina respondentů preferuje ve svém životě trochu odlišné hodnoty. Nevěřící mládež preferuje zdraví, přátelství, dobré zaměstnání. Věřící mládež preferuje přátelství, rodinu a děti, čestné jednání. Markantní rozdíl mezi oběma skupinami je u hodnoty úcta k životu ve prospěch věřící mládeže.

4.6.3. Ověření třetí hypotézy

Třetí hypotéza, která tvrdí, **nevěřící mládež bude mít tolerantnější vztah k návykovým látkám**, byla ověřována třemi otázkami. „Pijete alkohol?“ Respondenti mohli vybírat z těchto odpovědí - ano pravidelně, ne nikdy, piji jen občas na večírku či v jiné společnosti. „Máte zkušenosti s drogami?“ možnosti odpovědí byly ano, zkusila jsem je, v mém okolí se vyskytly, ale já jsem odolal, ne nemám. A poslední otázka byla „Kouříte?“ odpovědi byly ano, občas si cigaretu dám, ano pravidelně, ne. Odpověď alkohol nikdy označila nejvíce skupina věřících respondentů 28%. Nevěřící mládež měla u této odpovědi nižší hodnocení 11%. U obou dvou skupin je velmi pozitivní to, že někteří respondenti

dokáží odolat tlaku svých vrstevníků a podbízivým reklamám a alkoholu se ve svém životě vyhýbají. Nejvíce respondentů z obou skupin se označilo za občasné konzumenty alkoholu. Konzumují alkohol tehdy, když se účastní nějaké párty nebo večírku. V dnešní době si mladí lidé (ale i dospělí) myslí, že alkohol k večírku patří a že bez něj by to nebyla žádná zábava. Tento postoj je zakořeněn už i mezi žáky základních škol. Člověk musí mít pevnou vůli a i víru v to, že jedná správně, aby dokázal tomuto tlaku a tendencím odolat a stát si za svým. U skupin nevěřících bylo hodnocení této odpovědi docela vysoké 76%. U věřících respondentů bylo toto hodnocení o něco nižší 56%. Překvapující bylo, že pravidelně alkohol konzumuje více věřících respondentů 16% než nevěřících 13%.

Postoj mladých lidí k drogám. Respondenti z nevěřící skupiny mají větší zkušenosti s drogami 31% než věřící respondenti 14%. S drogami jich experimentoval větší počet než u věřící mládeže. Milé překvapení bylo, že největší počet respondentů z obou skupin se od drog distancuje a neexperimentuje s nimi. V dnešní době, kdy to vypadá, že je kouření „trávy“ mezi mládeží přijímáno jako něco neškodného a normálního, byly výsledky příjemně překvapující. Protidrogová osvěta, do které se základní a střední školy zapojují, tím, že zvou odborníky na drogy do škol a organizují přednášky pro studenty, má na studenty podle těchto výsledků, kladný vliv.

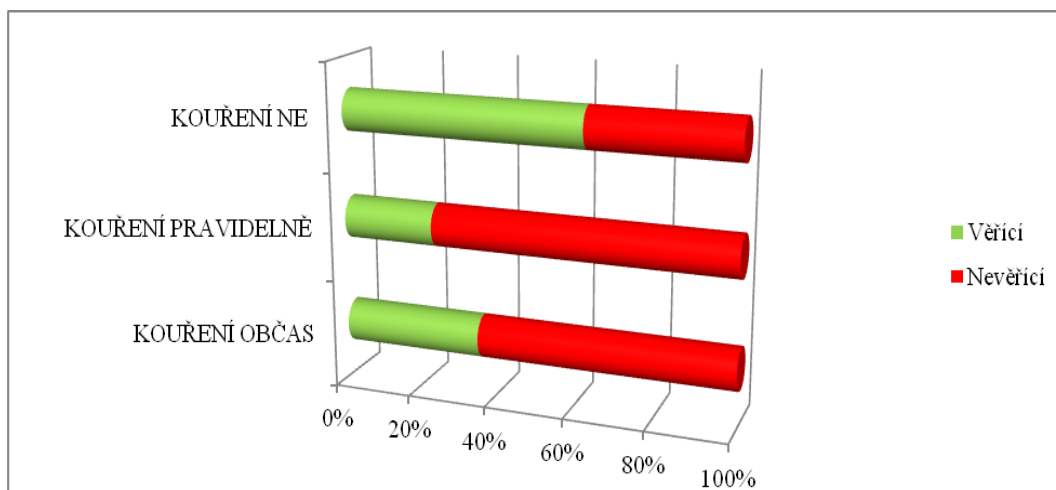
Počet respondentů, kteří občas kouří je v obou skupinách poměrně nízký a vyrovnaný. Je to z toho důvodu, že občasným kuřákem většina lidí celý život být nemůže, nikotin je návyková látka, na kterou si tělo postupně zvyká a jejíž pravidelný přísun vyžaduje. Pro většinu občasných kuřáků z našich respondentů budou jen dvě cesty buď se z nich stanou pravidelní kuřáci nebo s kouřením úplně přestanou.

Větší rozdíly vidíme u druhé odpovědi. Nejvíce pravidelných kuřáků je ve skupině nevěřící mládeže 32%. Největším paradoxem je, že pro tuto skupinu je nejdůležitější hodnotou zdraví, jak jsme viděli při ověřování hypotézy č. 2. Minimum pravidelných kuřáků je mezi věřící mládeží 10%. Kouření jakou

součást svého života jednoznačně odmítají ve velké většině věřící respondenti 79%. Z nevěřících respondentů ho odmítá 49%.

Závěr: Tato hypotéza byla také potvrzena. Nevěřící mládež má tolerantnější vztah k návykovým látkám. Nejmarkantnější rozdíl mezi věřící a nevěřící mládeží je v jejich postoji ke kouření, kdy většina věřící mládeže tento styl života odmítá. U ostatních dvou skupin návykových látek není ten rozdíl tak markantní. Přesto v porovnání skupin nejméně experimentů s drogami bylo ve skupině věřící mládeže. U odpovědi alkohol nikdy bylo také nejvíce odpovědí od věřící mládeže v porovnání s druhou skupinou.

Graf č. 5. Postoj věřících a nevěřících respondentů ke kouření

5. Závěr

Tuto práci jsem zaměřila na porovnání hodnotové orientace mládeže věřící a ateistické. Jsem ráda, že se během výzkumu potvrdil původní předpoklad, že jejich postoj k životním hodnotám se bude lišit v hierarchii hodnot. Tento předpoklad se nejmarkantněji potvrdil u hodnoty úcta k životu, kdy většina respondentů ze skupiny věřících kategoricky odmítla interrupci a eutanazii. Dále se tento předpoklad potvrdil v postoji respondentů ke kouření, na rozdíl od nevěřící skupiny respondentů, většina věřící mládeže kouření jako součást svého života kategoricky odmítla. Pozitivní zjištění vyplynulo u zjišťování jejich postoje k užívání drog. Většina respondentů z obou dvou skupin se od užívání drog distancovala. Z výsledků práce většinou vyplynulo, že spiritualita má na mladého člověka pozitivní vliv a směřuje jeho život k dobrým věcem.

Ve výzkumu byl také prokázán vliv výchovy na životní názor a postoj adolescentů. Většina adolescentů, kteří byli vychováváni věřícími rodiči si víru a postoj k životu převzali i do dospělosti.

Jsem si vědoma toho, že ke zjišťování výsledků byly použity jednoduché statistické metody. Omezení výzkumu také vidím v tom, že jsem zkoumala jen malý vzorek populace adolescentů. Kdyby mělo být, v budoucnu, v tomto výzkumu pokračováno, měla by být oslovena větší skupina respondentů, aby se výsledky daly vztáhnout na celou populaci mladých lidí.

6. Seznam použité literatury

- ANTIER, E. 2004.** *Agresivita dětí.* Praha : Portál, 2004. 101 s. ISBN 80-7178-808-2.
- BLATNÝ, M. 2010.** *Psychologie osobnosti.* Praha : Grada, 2010. 304 s.
ISBN 978-80-247-3434-7.
- CAKIRPALOGLU, P. 2012.** *Úvod do psychologie osobnosti.* Praha : Grada, 2012. 288 s.
ISBN 978-80-247-4033-1.
- CARRGREGG, M. 2010.** *Pubertáční a adolescenti.* Praha : Portál, 2010. 200 s.
ISBN 978-80-7367-662-9.
- ČÁBALOVÁ, D. 2012.** *Pedagogika.* Praha : Grada, 2012. 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.
- ČAPEK, J. 2010.** *Pozitivní výchova sourozenců v rodině.* Praha : Portál, 2010. 120 s.
ISBN 978-80-7367-779-4.
- DRAPELA, V. 1998.** *Přehled teorií osobnosti.* Praha : Portál, 1998. 175 s.
ISBN 80-7178-251-3.
- EYROVI, R.a L. 2000.** *Jak naučit děti hodnotám.* Praha : Portál, 2000. 160 s.
ISBN 80-7178-360-9.
- FARKOVÁ, M. 2009.** *Dospělost a její variabilita.* Praha : Grada, 2009. 136 s.
ISBN 978-80-247-2480-5.
- GILLERNOVÁ, I. 2011.** *Psychologické aspekty změn v české společnosti.* Praha : Grada, 2011.
256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.
- GJURIČOVÁ, Š. a kol. 2009.** *Rodinná terapie.* Praha : Grada, 2009. 288 s.
ISBN 978-80-247-2390-7.
- HALÍK, T. 2002.** *Co je bez chvění, není pevné.* Praha : NLN s.r.o, 2002. 384 s.
ISBN 978-80-7422-024-1.
- HAYESOVÁ, N. 1998.** *Základy sociální psychologie.* Praha : Portál, 1998. 168 s.
ISBN 80-7178-198-3.
- JANDOUREK, J. 2008.** *Průvodce sociologií.* Praha : Grada, 2008. 208 s.
ISBN 978-80-247-2397-6.

- JANOŠOVÁ, P. 2008.** *Dívčí a chlapecká identita.* Praha : Grada, 2008. 285 s.
ISBN 978-80-247-2284-9.
- KUBÁTOVÁ, H. 2010.** *Sociologie životního způsobu.* Praha : Grada, 2010. 272 s.
ISBN 978-80-247-2456-0.
- KULKA, J. 2008.** *Psychologie umění.* Praha : Grada, 2008. 440 s.
ISBN 978-80-247-2329-7.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. 2007.** *Vývojová psychologie.* Praha : Grada, 2007. 368 s.
ISBN 80-247-1284.
- LEIFER, G. 2004.** *Úvod do porodnického a pediatrického ošetrovatelství.* Praha : Grada, 2004. 988 s. ISBN 80-247-0668-7.
- LOJDA, J. 2011.** *Manažérské dovednosti.* Praha : Grada, 2011. 184 s.
ISBN 978-80-247-3902-1.
- MATOUŠEK, O. 2003.** *Mládež a delikvence.* Praha : Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-226-2.
- MATOUŠEK, O. 1993.** *Rodina jako instituce a vztahová síť.* Praha : Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-9011424-7-8.
- MOŽNÝ, I. 1999.** *Sociologie rodiny.* Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. 251 s.
ISBN 80-85850-75-3.
- NAKONEČNÝ, M. 1997.** *Psychologie osobnosti.* Praha : Academia, 1997. 336 s. ISBN 80-200-0628-1.
- ORWIN, G. 1995.** *Dospívání - kniha pro rodiče.* Praha : Grada, 1995. 180 s.
ISBN 80-247-0124-3.
- PAVLOVSKÝ, P. 2012.** *Soudní psychiatrie a psychologie.* Praha : Grada, 2012. 232 s.
ISBN 978-80-247-4332-5.
- PERNEROVÁ, R. 2000.** *Tabu v rodinné komunikaci.* Praha : Portál, 2000. 161 s.
ISBN 80-7178-363-3.
- PREKOPOVÁ, J. 2012.** *Výchova láskou.* Praha : Portál, 2012. 179 s. ISBN 978-80-262-0077-2.
- RAUDENSKÁ, J. 2011.** *Lékařská psychologie ve zdravotnictví.* Praha : Grada, 2011. 304 s.
ISBN 978-80-247-2223-8.

- ŘÍČAN, P. 2007.** *Psychologie osobnosti - obor v pohybu.* Praha : Grada, 2007. 200 s.
ISBN 978-80-247-1174-4.
- SEVERE, S. 2000.** *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly.* Praha : Portál, 2000. 195 s.
ISBN 80-7178-368-4.
- SCHAEFFEROVÁ, E. 1995.** *Co je rodina?* Praha : Návrat domů, 1995. ISBN 80-85495-41-4.
- SKYNNER, R. 1999.** *Rodina a jak v ní zůstat naživu.* Praha : Portál, 1999. 301 s.
ISBN 80-7178-281-5.
- SKYNNER, R. 2000.** *Život a jak v něm zůstat na živu.* Praha : Portál, 2000. 331 s.
ISBN 80-7178-282-3.
- SLAVÍK, M. 2012.** *Vysokoškolská pedagogika.* Praha : Grada, 2012. 256 s.
ISBN 978-80-247-4054-6.
- SLEZÁČKOVÁ, A. 2012.** *Průvodce pozitivní psychologií.* Praha : Grada, 2012. 304 s.
ISBN 978-80-247-3507-8.
- VÁGNEROVÁ, M. 2000.** *Vývojová psychologie.* Praha : Portál, 2000. 528 s.
ISBN 80-7178-308-0.
- VÝROST, J. 2008.** *Sociální psychologie.* Praha : Grada, 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Příloha č. 1 DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Dotazník je zcela anonymní a vaše odpovědi budou sloužit ke zpracování bakalářské práce. Pokud budete mít jakékoliv otázky, můžete mě kontaktovat emailem na dustirovahelena@seznam.cz

Za Vaši pomoc Vám děkuji.

1) Pohlaví

- a) Žena
- b) Muž

2) Váš věk

- a) 15 – 16
- b) 17 – 19

3) Máte věřící rodiče?

- a) Ano oba
- b) Jen matka
- c) Jen otec
- d) Nevím
- e) Ne

4) Věříte v Boha?

- a) Ano
- b) Nejsem si jistý/á
- c) Ne (přeskočte otázku č. 5 a č. 6)

5) Patříte k nějaké církvi nebo náboženskému sdružení?

- a) Ano
- b) Ne

6) Jakou měrou ovlivňuje víra váš život? Body 0 až 10 označte, pravdivost následujících tvrzení.

(0 = nejméně, 10 = nejvíce).

- a) Díky víře se více starám o své zdraví (např. nekouřím, nepiji alkohol,...)
- b) Díky víře mám větší zájem o své okolí
- c) Díky víře se více zajímám o svou budoucnost
- d) Díky víře chci více studovat (vědět)
- e) Víra ovlivňuje výběr mých přátel
- f) Díky víře si více rozumím s rodiči a respektuji je.

7) Jaký máte vzor? Kdo je Váš vzor?

- a) Jeden z rodičů nebo jiný z příbuzných
- b) Herec nebo zpěvák
- c) Politik
- d) Učitel/ka nebo lékař
- e) Sportovec
- f) Historická, filmová nebo literární postava
- g) Jiný vzor (prosím upřesněte)

8) Povolili byste eutanazii?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

9) Souhlasíte s interrupcí?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím, co to je
- d) Nevím

10) Pijete alkohol?

- a) Ano, pravidelně
- b) Ne, nikdy
- c) Piji jen občas na večírku nebo v jiné společnosti

11) Máte zkušenosti s drogami?

- a) Ano zkusil/a jsem to
- b) Ano, v mém okolí se vyskytly, ale já odolal/a
- c) Ne

12) Kouříte?

- a) Ano, občas si cigaretu dám
- b) Ano, pravidelně
- c) Ne

13) U každé z níže jmenovaných hodnot zakroužkujte číslo od 1 do 5, podle významu, jaký pro Vás představuje:

1-bezvýznamná, 2 – malý význam, 3 – střední význam, 4 – významná, 5 – velký význam

Hodnoty	Bodování				
Zdraví	1	2	3	4	5
Majetek (např. moderní mobil)	1	2	3	4	5
Láska	1	2	3	4	5
Uznání dospělých	1	2	3	4	5
Být oblíbený	1	2	3	4	5
Být in (např. móda,...)	1	2	3	4	5
Vysoké kapesné	1	2	3	4	5
Rodina a děti	1	2	3	4	5
Přátelství	1	2	3	4	5
Dobré zaměstnání	1	2	3	4	5
Čestné jednání	1	2	3	4	5
Volnost dělat si, co chce	1	2	3	4	5
Pomoc druhým	1	2	3	4	5
Vzdělání	1	2	3	4	5
Život dle náboženských zásad	1	2	3	4	5
Fyzický vzhled	1	2	3	4	5
Čisté svědomí	1	2	3	4	5
Žít ekologicky	1	2	3	4	5
Pravda a poznání	1	2	3	4	5
Kariéra	1	2	3	4	5
Znát se s důležitými nebo vlivnými lidmi	1	2	3	4	5

